

SEE Heritage
Network Meeting &
Workshop
Cultural Landscapes
and the
Implementation of
the European
Landscape
Convention in South
East Europe
– the Role of NGOs

Sastanak i radionica Mreže za nasleđe jugoistočne Evrope
Kulturni predeo i implementacija Evropske konvencije o predelu
na području jugoistočne Evrope – uloga NVO sektora

Novi Sad/Beograd, Srbija 11-14 oktobar 2009

October 11-14 2009,
Novi Sad/Belgrade, Serbia

**SEE Heritage
Network Meeting & Workshop
Cultural Landscapes and the
Implementation of the European
Landscape
Convention in South East Europe
– the Role of NGOs**

Novi Sad/Belgrade, Serbia
October 11-14, 2009

**Sastanak i radionica
Mreže za nasleđe
jugoistočne Evrope
Kulturni predeo i implementacija
Evropske konvencije o predelu
na području jugoistočne Evrope
– uloga NVO sektora**

Novi Sad/Beograd, Srbija
11-14. oktobar 2009.

publisher **SUBURBIUM, Petrovaradin**

editors **Bojana Karavidic, Aleksandra Kapetanovic**

photo editor **Katica Lazukic Ljubinkovic**

design/pre-press **Futura publikacije, Novi Sad**

Circulation 900 copies

2010

Organized by:

Suburbium, Petrovaradin

Europa Nostra Serbia, Belgrade,

on behalf of the SEE Heritage network

Supported by:

**Cultural Heritage without Borders through Sida and
the Assembly of the Autonomous Province of Vojvodina**

CIP - Каталогизacija у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

911.52/.53(497)(082)

САСТАНАК и радионица "Културни предео и имплементација
Европске конвенције о пределу на подручју југоисточне
Европе - улога НВО сектора" (2010 ; Нови Сад, Београд)

Mreža za nasleđe југоисточне Европе, sastanak i radionica
"Kulturni predeo i implementacija Evropske konvencije o predelu
na području југоисточне Европе - uloga NVO sektora", Novi Sad-
Beograd, 11-14 oktobar 2009 = See heritage network meeting
& Workshop, "Cultural landscapes and the implementation of
the European landscape convention in South East Europe - the
role of NGO-s", Novi Sad/Belgrade, Serbia, October 11-14 2009
/ [editors Bojana Karavidić, Aleksandra Kapetanović]. - Novi Sad
: Suburbium, 2010 (Novi Sad : Futura publikacije). - 58 str. : ilustr.
; 21 cm

Uparedo srp. tekst i engl. prevod. - Tiraž 900.

ISBN 978-86-88269-00-1

a) Културни предео - Југоисточна Европа - Зборници

COBISS.SR-ID 250547975

CONTENTS/ SADRŽAJ

Appeal to the Public from the Meeting&Workshop “Cultural Landscapes and the Implementation of the European Landscape Convention in South East Europe – the Role of NGOs	5
Apel javnosti sa Sastanka/radionice „Kulturni predeo i implementacija Evropske konvencije o predelu u jugoistočnoj Evropi – uloga NVO sektora“	6
About the SEE Heritage Network	7
O Mreži za nasleđe jugoistočne Evrope	8
SEE Heritage Network Members (current)	9
Članice Mreže za nasleđe jugoistočne Evrope (aktuelne)	9
About the topic of the SEE Heritage Network meeting/workshop held in Novi Sad/Belgrade and the European Landscape Convention	10
Aleksandra Kapetanovic, EXPEDITIO, Kotor, Montenegro, Network's Acting Secretary General	
O temi sastanka/radionice Mreže za nasleđe jugoistočne Evrope (SEE Heritage Network) u Novom Sadu/Beogradu i Evropskoj konvenciji o predjelu	12
Aleksandra Kapetanović, EXPEDITIO, Kotor, Crna Gora, privremeni generalni sekretar Mreže	
General report	14
Bojana Karavidic, Suburbium, Petrovaradin, Serbia, Organizer of the Meeting	
Generalni izveštaj	17
Bojana Karavidic, Suburbium, Petrovaradin, Srbija, organizatorka Sastanka/radionice	
Presentations/ Izlaganja	
Putting the ELC into practice – how NGOs can help	18
Civilscape, Holland, president Gerit-Jan van Herwaarden	
Evropska konvencija o predjelu u praksi – kako NVO mogu da pomognu	20
Civilscape, Holland, predsednik Gerit-Jan van Herwaarden	
Landscape Stewardship: Experiences from the Quebec-Labrador Foundation	23
Adrienne Blattel, QLF, Canada	
Upravljanje predelom: Iskustva Kvebek-Labrador fondacije	24
Adrienne Blattel, QLF, Kanada	
European Landscape Convention – the State and Perspectives for Implementation in Serbia	26
Prof. Jasminka Čvejić, Faculty of Forestry, Belgrade, Serbia	
Evropska Konvencija o predelu – stanje i perspektiva implementacije u Srbiji	28
Prof. Jasminka Čvejić, Šumarski fakultet u Beogradu, Srbija	

Presentations of See Heritage Network Members and Supporters/Izlaganja članova i podržavalaca Mreže

The role of NGO's in Albania on the protection of the environment	31
Sinoida Martallozi, Tirana, Albania, Albanian Heritage Foundation	
Roli i Organizatave joqeveritare në mbrojtjen e peizazhit natyror	33
Sinoida Martallozi, Tirana, Albania, Albanian Heritage Foundation	
Cultural Landscape of a world heritage site, Case Study of Kotor	34
Katarina Nikolic, Cultural Heritage Centre PROJEKTOR, Montenegro	
Kulturni pejzaž i područja svjetskog nasleđa, slučaj područja Kotora	37
Katarina Nikolić, Centar za kulturno nasleđe PROJEKTOR, Crna Gora	
Croatian Industrial landscape as part of cultural landscape	39
Miljenko Smokvina, Pro Torpedo, Rijeka, Croatia	
Hrvatski industrijski krajolik kao dio kulturnog krajolika	40
Miljenko Smokvina, Pro Torpedo, Rijeka, Hrvatska	
Locality Marko's tower and Cultural Monument	
Rubinco Belceski, Macedonian National Comitee ICOM	42
Локалитетот Маркови кули - споменик на природата и културата	44
Рубинчо Белчески, Претседател на Собранието на ИКОМ - Македонија	
Landscape and Townscape in the region of South East Europe	46
Aleksandar Stanojlovic, Pancevo, Serbia	
Pejsaž i gradski predeo u regionu jugoistočne Evrope	48
Aleksandar Stanojlović, Pančevo, Srbija	

Annex/Aneks

European Landscape Convention	50
Evropska konvencija o predelu	54

SEE Heritage Network Meeting & Workshop
Cultural Landscapes and the Implementation of
the European Landscape Convention in South
East Europe – The Role of NGOs, Novi Sad/
Belgrade, Serbia October 11-14, 2009.

APPEAL TO THE PUBLIC

The SEE Heritage Network meeting took place in Novi Sad and Belgrade from October 11th to October 14th 2009 with the topic Cultural Landscapes and the Implementation of the European Landscape Convention in South East Europe – The Role of NGOs. Beside the Network members from the region, institution representatives and experts, who are involved in the process of preserving and forming of the cultural landscape in Serbia, also participated in the meeting. This approach emphasized the importance of the interdisciplinary work in treating this topic, as it is stressed in the Convention.

The European Landscape Convention was adopted by Council of Europe in Florence in 2000 as the first international document which promotes the unique approach in landscape protection, management and planning. According to the Convention, landscape means an area, as perceived by people, whose character is the result of the action and interaction of natural and/or human factors. Landscape represents an important life quality of people who live in it.

Preceding from the fact that landscape is the basic component of natural and cultural heritage, SEE Heritage Network members are unanimous in their opinion that the implementation of the European Landscape Convention is very important for maintaining the identity of the whole region. Due to the new transition processes the landscape is in a constant risk of uncontrolled urbanization, what has created a need to engage citizens and governments on all levels, with primary goal to preserve the landscape identity and to improve the quality of life.

Proceeding from the fact that "landscape is the key element for individual and community wellbeing and that its

protection, management and planning means everyone's right and responsibility", NGOs and associations like SEE Heritage Network believe that they could have a significant role in that process and that they can contribute to successful Convention implementation, through educational activities. Many of the Network members are already active in that field and they are prepared to continue in the process of landscape protection, management and planning.

We appeal to all institutions and organisations, particularly the ones which are engaged in spatial planning and preservation of natural and cultural heritage, to apply the European Landscape Convention as much as possible in protection, management and planning. We appeal especially to the decision makers and political structures in the South East region of Europe to sign and ratify The European Landscape Convention, and to start with its implementation. Regardless whether the Convention is adopted or not it is necessary to raise awareness about landscape values, role and changes and adequate protection, management and planning as well.

SEE Heritage Network, Novi Sad, October 13th 2009

South East European (SEE) Heritage Network

South East European (SEE) Heritage is a network of non-governmental organizations from South East Europe. The Network was established in 2006 and was officially registered in 2009 as an NGO with its official headquarters in Montenegro.

The vision of SEE Heritage Network is *South East Europe – a region where people cooperate, understand and respect each other on the basis of their cultural differences.*

SEE Heritage is a network of non-governmental organizations that believe in cultural, ethnic and religious diversity as a valuable resource. The work of SEE Heritage network is **aimed at protecting and promoting our common heritage which is leading to sustainable and responsible development.**

The initiative to establish the Network was started by the Swedish organization Cultural Heritage without Borders - CHwB, being an NGO itself and working regionally in the Western Balkans. After an initial meeting in Sarajevo (Bosnia and Herzegovina), the Network held six more **meetings** in: Gjirokastra (Albania), Ohrid (Macedonia), Kotor (Montenegro), Berat (Albania), Prizren (Kosova) and Novi Sad/Belgrade (Serbia).

Alongside these meetings, the SEE Heritage Network organized a **public debate** entitled "Cultural Heritage and its Misuse in Political, Ideological and other Causes", a **workshop and public presentation** "Devastation of Cultural Heritage", and two **conferences**: "Cultural Heritage Tourism and Sustainable Development" and "Cultural Landscapes: The Implementation of the European Landscape Convention in South East Europe and the Role of NGOs". The Network published a **book** entitled "Cultural Heritage and its Misuse in Political and Ideological Causes" and launched two public **appeals**: one urging local and national governments of the SEE Heritage region to stop the indifference towards the devastation of SEE heritage and a second public appeal, urging governments of the region to adopt and implement the European Landscape Convention.

The Network now has **20 members** – non-governmental organizations from South East Europe, that deal with or have part of their program activities dedicated to the protection of cultural heritage. Having recently registered as an official NGO, the SEE Heritage network hopes to continue developing its capacity and its membership.

The website www.seeheritage.org is one of the most important concrete results of SEE Heritage's work. SEE Heritage aims to make this website an important **portal for the cultural heritage of the SEE region.**

- As the SEE Heritage Network moves forward, its members plan to focus on a number of **strategic goals**. These include:
 - - Strengthening the regional network of NGOs
 - - Improving the general management of cultural heritage throughout South East Europe
 - - Having a greater influence on decision makers
 - - Improving outreach to the general public
 - - Promoting the NGO sector's work throughout the region
 - - Increasing general awareness of the heritage of South East Europe
 - - Generating joint projects and activities through the Network.
- **General activity areas** that will enable the Network to accomplish these goals include **education, conservation, awareness-raising, management of cultural heritage, research and capacity building.**

Mreža za nasleđe jugoistočne Evrope

Mreža za nasleđe jugoistočne Evrope je mreža nevladinih organizacija iz jugoistočne Evrope. Osnovana 2006. godine i registrovana kao nevladina organizacija 2009. godine, sa sedištem u Crnoj Gori.

Vizija Mreže – *oblast gde ljudi sarađuju, razumeju se i poštuju jedni druge na osnovu svojih kulturnih razlika.*

Mreža za nasleđe jugoistočne Evrope je mreža nevladinih organizacija koje veruju da je kulturna, etnička i religiozna raznovrsnost veliko bogatstvo. Delovanje Mreže za nasleđe jugoistočne Evrope **usmereno je ka zaštiti i promovisanju zajedničkog nasleđa koje vodi ka održivom i odgovornom razvoju.**

Inicijativa za osnivanje mreže potekla je od švedske nevladine organizacije Kulturno nasleđe bez granica - Cultural Heritage without Borders – CHwB, koja je radila na zapadnom Balkanu. Posle prvog sastanka održanog u Sarajevu (Bosna i Hercegovina), Mreža je imala još šest sastanaka: Gjirokastra (Albanija), Ohrid (Makedonija), Kotor (Crna Gora), Berat (Albanija), Prizren (Kosovo) i Novi Sad/Beograd (Srbija).

Pored sastanaka, Mreža za nasleđe jugoistočne Evrope organizovala je i **javnu raspravu** sa temom „Kulturno nasleđe i zloupotreba u političke, ideološke i druge svrhe“, **radionicu i javnu prezentaciju** „Devastacija kulturnog nasleđa“, i dve **konferencije**: „Turizam kulturnog nasleđa i održivi razvoj“ i „Kulturni predeo i implementacija Evropske konvencije o predelu na području jugoistočne Evrope - uloga NVO sektora“. Mreža je izdala **brošuru** pod naslovom „Kulturno nasleđe i zloupotreba u političke i ideološke svrhe“ i pokrenula dva javna **apela**: jedan upućen lokalnim i državnim vladama u regionu da zaustave ravnodušan odnos prema devastaciji kulturnog nasleđa, a drugi javni apel za usvajanje i primenu Evropske konvencije o predelu.

Mreža ima 20 članica – nevladinih organizacija iz jugoistočne Evrope, koje se bave u celosti ili delom, programima zaštite kulturnog nasleđa. S obzirom da je nedavno i

zvanično registrovana pretpostavka je da će nastaviti da razvija kapacitete i proširuje članstvo.

Internet prezentacija www.seeheritage.org je jedan od najvažnijih i konkretnih rezultata rada Mreže za nasleđe jugoistočne Evrope. Cilj Mreže za nasleđe jugoistočne Evrope je da ova prezentacija bude važan **portal za kulturno nasleđe jugoistočne Evrope.**

- Kako mreža za nasleđe napreduje, rad članica fokusira se na brojne **strateške ciljeve**, uključujući sledeće:
 - - jačanje mreže regionalnih NVO
 - - poboljšanje upravljanja kulturnom baštinom širom jugoistočne
 - - veći uticaj na donosiocima odluka
 - - bolji uticaj na javnost
 - - promocija rada NVO sektora širom regiona
 - - povećanje opšte svesti o baštini jugoistočne Evrope
 - - generisanje zajedničkih projekata i aktivnosti u Mreži
- Oblasti u kojima bi se omogućilo ostvarivanje ovih ciljeva uključuju **obrazovanje, očuvanje, podizanje svesti, upravljanje kulturnim nasleđem, istraživanje i stvaranje kapaciteta.**

SEE Heritage Network Members (current)
Članice Mreže za nasleđe jugoistočne
Evrope (aktuelne)

Albanian National Trust, Albania

Albanian Heritage Foundation, Albania

Association for Rehabilitation of the Cultural
Heritage ARCH, Serbia

Butrint Foundation, Albania

Center for Cultural Heritage Projektor, Montenegro

Civic Association SUBURBIUM, Serbia

Cultural Heritage without Borders /CHwB/,
Regional Office in Bosnia and Herzegovina

EC MA NDRYSHE, Kosovo

Europa Nostra Serbia, Serbia

EXPEDITIO - Center for Sustainable Spatial
Development, Montenegro

Foundation Open Society Institute - Macedonia,
Macedonia

GENIUS LOCI, Croatia

Gjirokastra Conservation and Development
Organization, Albania

Heritage - Association for the Care and
Preservation of Cultural Heritage in Macedonia,
Macedonia

MJAFT! Movement, Albania

Notar - Centre for Preservation and Promotion of
Kotor Documentary Heritage, Montenegro

NVO Mozaik, Bosnia and Herzegovina

NVO Kupreška visoravan, Bosnia and Herzegovina

PRO TORPEDO Rijeka, Croatia

Transylvania Trust, Romania

About the topic of the SEE Heritage Network meeting/Workshop held in Novi Sad/Belgrade and the European Landscape Convention

Aleksandra Kapetanović, EXPEDITIO, Kotor, Montenegro
Network's Acting Secretary General

The SEE (South East European) Heritage network gathers organizations from South East Europe countries that work towards protecting and promoting the common cultural heritage, which should lead to sustainable and responsible development. The network was established in Sarajevo in 2006, on the initiative of the Swedish organization Cultural Heritage without Borders (CHWB) and currently has 20 members - non-governmental organizations that have decided to expand their activity in the field of cultural heritage beyond the borders of their countries and contribute to enhancing the common heritage of South East Europe.

Through treating various topics during its meetings, the SEE Heritage network tries to point up the current challenges and problems in the field of cultural heritage and to contribute to finding solutions to them. So far, the following topics have been discussed:

- Heritage and its misuse for political and ideological purposes
- Devastation of cultural heritage
- Cultural tourism as means of sustainable development and cultural tourism and local economic development

The Network members decided that the network's seventh meeting, which was held in Novi Sad and Belgrade on October 11-14, 2009, should focus on the topic of cultural landscape, i.e. implementation of the European Landscape Convention in the South East Europe region and the role of NGOs in that process.

One of the reasons for choosing this topic is the fact that, because of the current transition processes in the South East Europe region, evident primarily in inadequate and

uncontrolled development, **cultural landscapes are endangered and subject to a state of constant threat.**

The aim of treating this topic was to **draw attention to the value of cultural landscapes** and the importance of implementing the European Landscape Convention in the South East Europe region, as well as to emphasise the possible role of NGOs in that process.

According to the European Landscape Convention, "landscape means an area, as perceived by people, whose character is the result of the action and interaction of natural and/or human factors". The European Landscape Convention starts from the premise that the quality and diversity of European landscapes constitute a **common resource**, that all people have **the right to enjoy high quality landscapes**, and that it is important to **co-operate** towards its protection, management and planning.

The European Landscape Convention initiated by the Council of Europe is an important tool that serves as the **basis for the protection, management and planning of European landscapes**. The Convention was adopted in Florence in 2000, with the aim to promote landscape protection, management and planning, and to organise European co-operation on landscape issues. So far, the Convention has been ratified by 30 and signed by six member states of the Council of Europe. As for the South East Europe countries, some of them have not ratified the Convention yet, while the others have signed it, but still have to work on its implementation.

- *Some of the basic starting points of the European Landscape Convention:*
- *Landscape contributes to the formation of local cultures and it is a **basic component of the European natural and cultural heritage**;*
- *Landscape is an **important part of the quality of life for people** everywhere: in urban areas and in the countryside, in degraded areas as well as in areas of high quality, in areas recognised as being of outstanding beauty as well as everyday areas;*

-
- Landscape has an **important public interest role** in the cultural, ecological, environmental and social fields, and constitutes a **resource favourable to economic activity** and whose protection, management and planning can contribute to job creation.

By signing and implementing the European Landscape Convention, states should be committed and encouraged to:

- **recognise landscapes in law** as an essential component of people's surroundings, an expression of the diversity of their shared cultural and natural heritage, and a foundation of their identity;
- **establish and implement landscape policies** aimed at landscape protection, management and planning;
- **establish procedures for the participation of the general public, local and regional authorities, and other parties** with an interest in the definition and implementation of the landscape policies;
- **integrate landscape into their regional and town planning policies** and in their cultural, environmental, agricultural, social and economic policies, as well as in any other policies with possible direct or indirect impact on landscape.

The European Landscape Convention identifies the following **specific measures** that should be implemented in order to preserve the landscape:

- **Increasing awareness** among the civil society, private organisations, and public authorities **of the value of landscapes, their role and changes to them.**
- **Providing training and education** to both specialists in landscape appraisal and operations and other parties with an interest in landscape policies, protection, management and planning.
- **Identifying and assessing landscapes and defining landscape quality objectives**
- **Putting landscape policies into effect**, by introducing instruments aimed at protecting, managing and/or planning the landscape.

Starting from the statement set down in the Convention that **“the landscape is a key element of individual and social well-being** and that its protection, management and

planning entail **rights and responsibilities for everyone”, non-governmental organizations and associations can play an important role in this process and can contribute to the successful implementation of the Convention.**

Cultural landscape is a basic component of natural and cultural heritage and the European Landscape Convention implementation is very important for the preservation of the South East Europe region identity.

Because of that, we want to use the SEE Heritage network meeting and workshop in order to encourage non-governmental organizations in the SEE region to take an important role in the implementation of the European Landscape Convention. We also want to encourage decision makers at all levels in the South East Europe region to sign and implement the European Landscape Convention, and, through adequate measures of landscape protection, maintenance and planning and necessary involvement of citizens in these processes, to improve the valuable cultural landscapes of South East Europe.

O temi Sastanka/radionice Mreže za nasljeđe jugoistočne Evrope (SEE Heritage Network) u Novom Sadu/Beogradu i Evropskoj konvenciji o predjelu

Aleksandra Kapetanović, EXPEDITIO, Kotor, Crna Gora
privremeni generalni sekretar Mreže

Mreža za nasljeđe jugoistočne Evrope je mreža nevladinih organizacija sa područja jugoistočne Evrope koje djeluju u pravcu zaštite i promovisanja zajedničkog kulturnog nasljeđa, koje bi trebalo da vodi ka održivom i odgovornom razvoju. Osnovana je u Sarajevu 2006. godine na inicijativu švedske organizacije Kulturna baština bez granica (CHwB) i trenutno ima 20 članica - nevladinih organizacija koje su odlučile da prošire polje djelovanja na području kulturnog nasljeđa izvan granica njihovih zemalja i doprinesu unapređenju zajedničkog nasljeđa jugoistočne Evrope.

Mreža za nasljeđe jugoistočne Evrope kroz različite teme sastanaka pokušava da ukaže na aktuelne izazove i probleme na polju kulturnog nasljeđa i doprinese njihovom rješavanju. Do sada su pokretane diskusije:

- Nasljeđe i njegova zloupotreba u političke i ideološke svrhe
- Devastacija kulturnog nasljeđa
- Kulturni turizam kao sredstvo održivog razvoja i kulturni turizam i lokalni ekonomski razvoj

Članice Mreže su odlučile da tema 7. sastanka, koji je održan u Novom Sadu i Beogradu od 11. do 14. oktobra 2009. godine, bude **kulturni predio**, tj. implementaciju Evropske konvencije o predjelu na području jugoistočne Evrope i uloga NVO sektora u tom procesu.

Jedan od razloga za odabir ove teme je činjenica da su zbog aktuelnih tranzicionih procesa na području jugoistočne Evrope, prije svega neadekvatnog i nekontrolisanog razvoja, **kulturni predjeli ugroženi i dovedeni u stanje stalnog rizika**.

Cilj je bio da se **skrene pažnja na vrijednost kulturnih**

predjela i na značaj implementacije Evropske konvencije o predelu na području jugoistočne Evrope. Takođe, i da se ukaže na moguću ulogu nevladinih organizacija u tom procesu.

Prema Evropskoj konvenciji o predjelu on označava „određeno područje, onako kako ga vide ljudi, čije su karakteristike rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i/ili ljudskih faktora“. Evropska konvencija o predjelu polazi od toga da kvalitet i raznovrsnost evropskih predjela čine **zajednički resurs**, da svi imamo **pravo da uživamo u visoko kvalitetnim predjelima**, i da je neophodna **saradnja** u cilju njihove zaštite, upravljanja i planiranja.

Evropska konvencija o predjelu Savjeta Evrope je značajan instrument koji služi kao **osnova za zaštitu, upravljanje i planiranje predjela Evrope**. Donijeta je u Firenci 2000. godine sa ciljem da se promoviše zaštita, upravljanje i planiranje evropskog predjela i organizuje evropska saradnja u toj oblasti. Do danas Konvenciju je ratifikovalo 30, a potpisalo 6 država, članica Savjeta Evrope. Među zemljama jugoistočne Evrope postoje one koje konvenciju nisu još ratifikovale i one koje su je potpisale i koje treba da rade na implementaciji.

Neka od osnovnih polazišta Evropske konvencije o predjelu:

- *predio ima udjela u formiranju lokalnih kultura, on je bazična komponenta evropskog prirodnog i kulturnog nasljeđa*
 - *predio je važan sastavni dio kvaliteta života stanovništva: u urbanim područjima i na selu, u degradiranim područjima kao i u visoko kvalitetnim područjima, u područjima koja su procijenjena kao područja izvanredne ljepote kao i u svakodnevnim područjima;*
 - *predio ima značajnu ulogu u javnom interesu u oblasti kulture, ekologije, životne sredine i na socijalnom planu, i predstavlja značajan potencijal za privredne djelatnosti; zaštita, upravljanje i planiranje predjela može da doprinese otvaranju novih radnih mjesta.*
- Potpisivanje i implementacija Evropske konvencije o predjelu bi trebalo države da obaveže i podstakne da:*
- *pravno priznaju predio kao osnovnu komponentu životnog okruženja stanovništva, kao izraz ravnopravnosti nji-*

- hovog zajedničkog kulturnog i prirodnog nasljeđa i temelje njihovog identiteta;
 - **usvajanjem specijalnih mjera sprovode politike predjela** koje imaju za cilj njegovu zaštitu, upravljanje i planiranje;
 - **usvoje postupke učešća javnosti, lokalnih i regionalnih vlasti i ostalih zainteresovanih aktera** u interesu definisanja i sprovođenja predionih politika;
 - **integrišu predio u politike regionalnog i urbanističkog planiranja**, i u kulturne, poljoprivredne, socijalne, ekonomske i politike životne sredine, kao i sve ostale politike koje mogu da imaju posredan ili neposredan uticaj na predio.
- Kao **posebne mjere** koje bi trebalo sprovoditi s ciljem očuvanja predjela prepoznate su:
- **podizanje nivoa svijesti građanskog društva, privatnih organizacija i javnih vlasti o vrijednosti predjela, njegovoj ulozi i njegovim promijenama.**
 - **osposobljavanje i edukacija**, kako stručnjaka za procjenu i intervencije u predjelu tako i svih strana uključenih u politiku, zaštitu, upravljanje i planiranje predjela.
 - **identifikacija i procjena predjela i definisanje ciljnog kvaliteta predjela**
 - **sprovođenje predionih politika**, uvođenjem instrumenta za sprovođenje zaštite, upravljanja i/ili planiranja predjela.

Polazeći od konstatacije koja se navodi u Konvenciji da je “**predio ključni element kvaliteta individualnog i društvenog blagostanja** i da njegova zaštita, upravljanje i planiranje podrazumijevaju **prava i odgovornost svih**” nevladine organizacije i asocijacije mogu da imaju značajnu ulogu u tom procesu i da doprinesu uspješnom sprovođenju Konvencije.

Kulturni predio je bazična komponenta prirodnog i kulturnog nasljeđa i implementacija Evropske konvencije o predjelu od izuzetnog je značaja za očuvanje identiteta područje jugoistočne Evrope.

Zbog toga, želimo da iskoristimo i ovaj Sastanak i radionicu Mreže za nasljeđe jugoistočne Evrope da podstaknemo nevladine organizacije u ovom regionu da preuzmu značajniju ulogu u primjeni Evropske konvencije o predjelu. Takođe, želimo da podstaknemo donosiocima odluka na svim nivoima sa područje jugoistočne Evrope da potpišu i implementiraju Evropsku konvenciju o predjelu, kako bi se kroz adekvatne mjere zaštite, održavanja i planiranja predjela, kroz neophodno uključivanje građana u te procese, unaprijedili vrijedni kulturni predjeli jugoistočne Evrope.

General report

Bojana Karavidic, Suburbium, Petrovaradin, Serbia,
Organizer of the Meeting

All members of the SEE Heritage Network had been invited to the Meeting & Workshop in Novi Sad/Belgrade from 11th October to 14th October 2009. Those who took part were Albanian Heritage Fund, CHWB – regional office in BiH, Pro Torpedo from Croatia, EC Ma Ndryshe from Kosovo, from Montenegro Center for cultural heritage Pojektor and EXPEDITIO – Center for Sustainable Spatial Development, from Serbia - Arch, Europa Nostra Serbia and Suburbium. Non presented were the SEE Heritage members from Albanian National Trust and MJAFT, Notar – Center for Preservation and Presentation of Kotor Documentary Heritage (Montenegro). Representative from the Macedonian National Committee of ICOM, took part as a potential member. As a guest, Adrienne Blattel from the Quebec-Labrador Foundation Atlantic Center for the Environment QLF took part.

Two days of the Meeting & Workshop were held in Novi Sad, (11th October to 13th October) in the premises of Assembly of Vojvodina, and one day participants spent in Belgrade, (14th October) where sightseeing was organized by Europa Nostra Serbia and Arch.

On the first working day the president of Assembly of Vojvodina, Sandor Egeresi greeted participants and guests of the Conference. Bojana Karavidic as a host from Suburbium welcomed all present and opened the Meeting, Aleksandra Kapetanovic from EXPEDITIO introduced the topic of the meeting, Lejla Hadzic, from the CHWB Regional Office in Sarajevo spoke about the SEE Heritage network. Serbian deputy minister for environment and spatial planning Radomir Momirov greeted participant and guests and highlighted the activities in the field of landscape protection in Serbia. The European Convention for the landscape has not been ratified in Serbia yet, even it was signed. Ombudsman of Autonomous province of Vojvodina, Petar Teofilovic explained the role of this institution in the SEE region.

Members of the Network held presentations on the topic including representatives: from Albania–Sinoida Martalozzi, Croatia – Miljenko Smokvina, Kosovo – Hajrulla Ceko, Montenegro - Aleksandra Kapetanovic and Katarina Nikolic, Serbia – Aleksandar Stanojlovic. Guests who were present: Adrienne Blattel from the Quebec–Labrador Foundation, member of Atlantic Center for the Environment, Canada, on behalf of Civilscape NGO from Holland Sandra Kapetanovic from EXPEDITIO conveyed their greetings (their representatives were unable to attend), Rubin Belceski from Macedonia and from Serbia prof. Jasminka Cvejic.

Exceptionally important were discussions following these presentations. Number of experts from Novi Sad and Belgrade took part. The common thread in all appearances was that the landscape is a target of transitional process of uncontrolled urbanization, thus destroying its identity that should remain the feature of the environment.

After working hours, entertainment programme was organized focused on presenting the heritage of Serbia. The Rock en' Roll evening was organized in the

Lower Town of Petrovaradin Fortress (built in 18 century), and a farewell dinner in the village Krchedin, in the restaurant that was redecorated in the style of an old agriculture estate (salash) which existed in the northern part of Serbia (Vojvodina) for centuries.

On the last day, a sightseeing tour of Belgrade was organized, which included Kalmegdan fortress, as one of the most significant historic heritage monuments in Belgrade from the 18 century. Participants also visited the Museum of science and technology, situated in the building of the first public power plant in that part of Belgrade, what is a part of industrial heritage today.

The Novi Sad Meeting & Workshop gathered the representatives from the institutions that are involved in the landscape issue and in the European Landscape Convention, including Serbian institute for the nature protection – Department in Novi Sad, Secretariat for education, Secretariat for urbanism (both parts of the Vojvodina Executive Council), Natural reservation Ludas in Palic, Public enterprise „Urbanizam“ in Novi Sad, Ombudsman of Vojvodina, Department for architecture and urbanism from the Novi Sad University, Vojvodina’s Institute for protection of cultural monuments, Faculty for sport and tourism in Novi Sad, Forestry Faculty from Belgrade.

Media representatives from newspapers, TV and radio stations (9), were present, and reports were broadcasted nationally and locally. Some of the participants were invited as guests in the morning and afternoon program of TV Vojvodina (CHWB, Pro Torpedo, Suburbium). The meeting was also reported by „Dnevnik“, the most respectable newspaper in Vojvodina.

Generalni izveštaj

Bojana Karavidić, Suburbium, Srbija, organizatorica
Sastanka/radionice

Na sastanak od 11. do 14. oktobra 2009. pozvane su sve članice Mreže za nasleđe jugoistočne Evrope (SEE Heritage), a odazvale su se – iz Albanije Fond za albansko nasleđe, Kulturna baština bez granica – regionalna kancelarija iz Bosne i Hercegovine, Pro Torpedo iz Hrvatske, EC Ma Ndryshe sa Kosova, iz Crne Gore Centar za kulturnu baštinu Projektor i EXPEDITIO Centar za održivi prostorni razvoj, iz Srbije Arch, Evropa Nostra Srbije i Suburbium.

Radni dani bili su u Novom Sadu (11-13. oktobra) u organizaciju Suburbiuma, poslednjeg dana (14. oktobar) izlet u Beograd organizovali su Arch i Evropa Nostra Srbije.

U Novom Sadu sastanak i radionica održane su u Skupštini Autonomne pokrajine Vojvodine, a učesnike je prvog dana pozdravio njen predsednik Šandor Egereši.

Bojana Karavidić kao domaćin u ime **Suburbiuma** pozdravila je prisutne i otvorila sastanak. Aleksandra Kapetanović iz **EXPEDITIA** upoznala je prisutne s temom sastanka. Lejla Hadžić iz **Regionalne kancelarije Kulturnog nasleđa bez granica (CHWB)** navela je primere zaštite predela u Bosni i Hercegovini, zatim se učesnicima obratio **pomoćnik ministra životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije** Radomir Momirov koji je istakao aktivnosti na polju zaštite predela u Srbiji, jer do sada nije ratifikovana Evropska konvencija o predelu iako je potpisana. Ulogu ombudsmana u zemljama regiona pojasnio je **ombudsman Vojvodine** Petar Teofilović.

Tematska izlaganja imali su članice Mreže, odnosno predstavnici iz Albanije – Sinoida Martalozzi, Crne Gore – Aleksandra Kapetanović i Katarina Nikolić, Hrvatske – Miljenko Smokvina, sa Kosova – Hajrulla

Čeko, iz Srbije – Aleksandar Stanojlović. Gosti – Adrienne Blattel iz kanadske Kvebek labrador fondacije, članice mreže Atlantskog centra za životnu sredinu, a NVO Civilscape iz Holandije, u nemogućnosti da njihovi predstavnici prisustvuju, predstavila je Aleksandra Kapetanović iz Kotora (EXPEDITIO), iz Makedonije Rubinčo Belčeski, iz Srbije prof. Jasminka Cvejić.

Veoma su bile značajne diskusije posle ovih izlaganja, a u njima su učestvovali stručnjaci iz Novog Sada i Beograda. Zajednička nit svih istupanja je da je predeo na udaru tranzicionih procesa nekontrolisane urbanizacije, čime se uništava njegov identitet koji bi trebalo da ostane obeležje sredine.

Programi koji su organizovani posle radnih sastanaka bili su koncipirani na predstavljanju baštine Srbije. Za vreme trajanja dvodnevnog radnog dela sastanka u Novom Sadu zabavno veče održano je u Donjem gradu Petrovaradinske tvrđave, baštini iz 18. veka, oproštajna večera u selu Krčedinu, u seoskom restoranu koji je uređen na način tradicionalnog salaša koji vekovima postoji u severnom delu Srbije (salaš je imanje na kome su organizovani i život, i poljoprivredna proizvodnja).

Izlet u Beograd obuhvatio je posetu Kalemegdanskoj tvrđavi, jednom od najznačajnijih istorijskih spomenika Beograda iz 18. veka i Muzeju nauke i tehnike koji se nalazi u zgradi prve javne termocentrale u ovom delu Beograda koja je i samo deo kulturne baštine.

Na skupu u Novom Sadu bili su predstavnici institucija koje posvećuju pažnju predelu, odnosno Evropskoj konvenciji o predelu – Zavod za zaštitu prirode Srbije, Zavod za zaštitu prirode Srbije - Odeljenje u Novom Sadu, Sekretarijat za obrazovanje Izvršnog veća Vojvodine, Sekretarijat za urbanizam Izvršnog veća Vojvodine, Rezervat Ludaš, JP „Urbanizam“ iz Novog Sada, Ombudsman Vojvodine, Novosadski univerzitet -Departman za arhitekturu i urbanizam, Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture, Fakultet za sport i turizam u Novom Sadu, Šumarski fakultet iz Beograda

Predstavnici elektronski i štampanih medija (9) pratili su ovaj skup, a prilozi o početku su emitovani u emisijama vesti na području cele Srbije, kao i u lokalnim medijima u Vojvodini. Nekoliko učesnika bilo je pozvano u emisije Jutarnjeg i Popodnevnog programa TV Vojvodine (CHwB, Pro Torpedo, Suburbium). Skup je najavljen u pokrajinskim novinama „Dnevniku“, na javnom servisu RTV Vojvodina, na regionalnim TV „Panonija“, Kanal 9, lokalnoj TV Apollo, kao i na programima novosadskih radio stanica.

PRESENTATIONS

Putting the ELC into Practice – how NGOs can help

Gerrit-Jan van Herwaarden, president CIVILSCAPE, Holland

Our organisation is still young and growing, but with a strong commitment and the commitment of our member organisations, representing the civil society, which is given such a great value in the European Landscape Convention.

The European Landscape Convention is CIVILSCAPE's driving force. a Dutch NGO on landscape. We started more than 30 years ago, as we saw the Dutch landscape with its typical elements like coppice trees and hedges, degrading rapidly as urbanisation increased and agriculture became more rational with farmers less involved with landscape management. I am sure you have similar experiences. With the help of thousands of local volunteers and landowners we succeeded in safeguarding many of this vital elements and to get governments to arrange subsidies.

In 2005, as Landscape grew in the attention of many: inhabitants, NGO's as well as our government, we started to look for cooperation between the Dutch NGO's to strengthen our forces and we founded the **Dutch Manifesto Group**. Also in the founding period of the Manifesto Group we started to look beyond the borders of our small country and came across the ELC for the first time. It was the first time I saw an official European text on landscape. Not on nature or agriculture. The acknowledgment that landscape is an important part of the quality of life for people everywhere: both in urban areas and in the countryside, in degraded ar-

reas and in areas of high quality, in areas recognised as being of outstanding beauty and in everyday areas. In other words what we saw was nothing less than a European confirmation and support of our thoughts and principles on landscape.

Landscape' is still a vulnerable item, in the sense that it does not represent unequivocal objectives, supported by strong target groups. Often it is the result of other more focussed sectors like nature conservation, leisure, agriculture or even building activities. For the implementation of the ELC it is crucial that organisations unite, with landscape as the common factor and sector thinking can be broken. Supported by the ELC we, in The Netherlands were able to influence and cooperate on landscape policies and to start common initiatives. One of those initiatives was a working group on international matters. Through it we organised visits to other countries and were able to get to know several brother and sister organisations. Out of this group came the initiative to found an international network with organisations from Italy, Germany, the UK and Bulgaria which grew out into CIVILSCAPE.

The aim of the foundation is to function as an international network for non-governmental organisations striving to safeguard and improve the quality of landscape, in accordance with the ELC. Few organisations know about similar organisations abroad. The promotion of international exchange of knowledge and experiences in the management and planning of landscapes in Europe between non-governmental organisations at local, regional, national and international level is the heart of our business. Therefore it is important that the CIVILSCAPE members know about what they do and get to know each other also in an informal way.

Local connection

Member organisations of CIVILSCAPE have a very important factor in common, which is that there is a

connection with the base, the local population. They can use their network to raise awareness among the general public, to encourage participation and to support local initiatives. To turn the ELC from a piece of paper into a living practice: this is a crucial role for CIVILSCAPE. We underline the concept that **people are central to the idea of landscape. Landscapes make a major contribution to the quality and meaning of people's lives. Therefore concern for landscape cannot and should not be the monopoly of professionals and specialist bodies, but needs to be taken forward as a wider concern for civil society.** To be able to exchange experiences on ways to support local initiatives the CIVILSCAPE network proves to be very useful. **Although landscapes are different, methods to be adapted can be used in many countries.**

NGO's are essential in supporting local communities and individual landowners in different ways. They are often the intermediate between people and (local) governments and help to get financial support at the right place. Many NGO's enable local communities in civil society to participate in local policies. Unlike commercial bodies NGO's will not disappear after a project is finished. NGO's are more readily trusted by landowners. This role and attitude makes it possible in e.g. The Netherlands to persuade farmers to start managing meadow birds using funds. Moreover **NGO's are able to create networks between local knowledge and local practice** on the one hand and research and government policies on the other hand. **Raising awareness is another thing NGO's have a major role to play. NGO's can help citizens of Europe to understand, to celebrate and to protect the landscape in which they live.**

Common projects

Through the transfer and exchange of experiences within CIVILSCAPE we aim to develop joint projects with members and to explore funding possibilities for

our NGOs of very different size and capacity – ranging from international networks to small local associations.

Under pressure

All over Europe landscape is under pressure. We notice a decline in the number of small farmers and thus in a transformation of life in the country side. In many regions where these farmers were, until recently, responsible for beautiful cultural landscapes, single crop areas appear. The abandonment of remote areas and urban encroachment are other noteworthy features. Urbanization has a major impact on the landscape. In peripheral zones of the designated areas the consequences are increasing noise levels, barrier effects, visual disturbance, fragmentation, as well as loss of function and identity. Especially adjacent to Europe's agglomeration areas, such zones for 'rural retreat' become increasingly important for providing essential landscape services such as habitat, day-trip recreation, drinking water recharge, cultural identity and simply open space. The maintenance and re-development of such zones must be considered as a major asset in many European regions. **A regionally based approach to landscape assessment; close to the stakeholders, the decision makers and the public.** More and more people tend to become citizens with an urban mindset. Commitment to the landscapes in which people live can thus weaken, resulting in a loss of identity. **Landscapes without people connected to them, and without people who are committed to personally taking care of them are no longer living landscapes.** As a response to globalisation we notice a **search for identity and landscape** plays a vital role in this search. **Only if we succeed in maintaining high landscape quality, Europe's future generations will be willing to invest into and identify with the places of their origin.**

CIVILSCAPE is growing fast. It already comprises more than 30 participants from 11 different countries. We are ready to play our role in the implementation of the European Landscape Convention (ELC).

Civilscape

Another activity is influencing policies relevant to the aims of the foundation. As I was speaking about European bureaucracy and the lack of policies on landscape I was surprised 5 years ago by the Council of Europe. However this prejudice is still all too often being confirmed by the European Union. The EU has several strategies for development but it has no competence in the area of landscape nor of spatial planning; this resides with the Members States themselves. On the other hand several policies of the EU must be considered as a driving force for landscape and change at regional level. And although it can be seen as a threat, it opens up possibilities as well. Because there are periodic fluctuations in the needs for agricultural production (goods) and an increasing demand for agricultural services (quality of life). The European commission is shifting its financial support away from production towards rural development. 11) Probably the most important of them all is the CAP (Common Agricultural Policy), the EU's main instrument to support agriculture and from 1999 onwards also rural development in its member states. The multi-functionality of agriculture is shown by the diverse services which it supplies. These may well support landscape quality. The European budget can serve as a way to fund sustainable development of nature and landscape.

Reforming the CAP, also known as the Health Check, offers great opportunities to support landscape. Not only in terms of financing but also in terms of a signal. If applied in the right way, it shows that landscape matters and that it is of great importance for rural development. Therefore it is vital that the new CAP is based on a sound strategy and policy on landscape - as until now the EU lacks such a policy. However there is a European strategy on landscape, formulated by the Council of Europe: the European Landscape Convention (ELC). According to CIVILSCAPE the ELC strategy is perfectly fitted to be used for further application to support landscape in the new CAP.

Evropska konvencija o predelu u praksi – kako NVO mogu da pomognu

Gerrit-Jan van Herwaarden, predsednik CIVILSCAPE-a

Na početku, kao predsedavajući CIVILSCAPE-a, želim da izrazim svoje žaljenje što ne mogu da budem ovde. Zahvalan sam EXPEDITIO-ju što mi je data ova mogućnost da objasnim ciljeve naše organizacije CIVILSCAPE. Naša organizacija je još uvek mlada i u razvoju, ali sa jakom posvećenošću i posvećenošću organizacija koje su naši članovi, predstavljamo civilno društvo, kome je u ELC-u data tako velika važnost.

Evropska konvencija o predelu je pokretačka snaga CIVILSCAPE-a. Moje prvo upoznavanje sa ELC-om počelo je pre od prilike pet godina. Tada sam radio u Landscapsbeheer-nu, holandskoj NVO koja se bavi predelom. Sa radom smo počeli pre više od trideset godina, pošto smo videli da holandski predeo sa svojim tipičnim elementima kao što su šiblje, drveće i živa ograda, degradira veoma brzo kako se povećava urbanizacija, a poljoprivreda postaje racionalnija gde su farmeri manje uključeni u upravljanje pejzažem. Siguran sam da imate slična iskustva. Uz pomoć nekoliko hiljada lokalnih volontera i vlasnika zemlje, uspeali smo da zaštitimo veliki deo ovih vitalnih elemenata i da privolimo vladu da obezbedi novčanu pomoć.

2005. godine, kako je predeo privukao pažnju mnogih: stanovnika, NVO, kao i naše vlade, počeli smo da tražimo saradnju između holandskih NVO kako bismo ojačali, i osnovali smo **Holandsku manifest grupu**. Takođe, u periodu osnivanja Manifesto grupe, počeli smo da gledamo izvan granica naše male zemlje i prvi put naišli na ELC. Nikada ranije do tada nisam video zvanični evropski tekst o predelu. Ne o prirodi ili o poljoprivredi. Spoznaja o tome da je predeo važan deo kvaliteta života ljudi bilo gde da žive: u urbanim oblastima i na selu, u degradiranim oblastima ili oblastima visokog kvaliteta, u onim oblastima koje su prepozna-

te kao primeri izvanredne lepote ili u onim svakodnevnim. Drugim rečima, ono što smo videli nije bilo ništa manje nego evropska potvrda i podrška našim razmišljanjima o zakonitostima predela.

„Predeo“ je još uvek osetljiva tema, u smislu da ne predstavlja jasne ciljeve, koje bi podržale jake ciljne grupe. To je često rezultat drugih fokusiranih sektora kao što su očuvanje prirode, slobodno vreme, poljoprivreda ili čak graditeljske aktivnosti. Za sprovođenje ELC-a najbitnije je da se organizacije udruže i tada će se urušiti mišljenje ostalih sektora da predeo nije tako bitan faktor. Uz podršku ELC-a mi smo u Holandiji mogli da utičemo i saradujemo na izradi zakona o predelu i da započnemo jednostavne inicijative. Jedna od tih inicijativa bila je i radna grupa za međunarodna pitanja. Preko nje organizovali smo posete drugim zemljama i bili u mogućnosti da upoznamo nekoliko bratskih i sestrinskih organizacija. Iz ove grupe proistekla je inicijativa da se osnuje međunarodna mreža sa organizacijama iz Italije, Nemačke, Velike Britanije i Bugarske koja je zatim izrasla u CIVILSCAPE.

Cilj osnovane grupe je da funkcioniše kao međunarodna mreža nevladinih organizacija koje se bore da zaštite i unaprede kvalitet predela, u skladu sa ELC-om. Nekoliko naših organizacija znalo je za slične organizacije u inostranstvu. Promocija međunarodne razmene znanja i iskustava u oblasti upravljanja i planiranja predela u Evropi između nevladinih organizacija na lokalnom, regionalnom i međunarodnom planu je suština našeg posla. Stoga je važno da članovi CIVILSCAPE-a znaju o tome čime se bave i da se međusobno upoznaju takođe i na neformalan način.

Lokalno povezivanje

Organizacije članice CIVILSCAPE-a imaju jedan veoma važan zajednički faktor, a to je da postoji veza između baze i lokalnog stanovništva. Oni mogu da koriste mrežu kako bi podigli svest u javnosti, ohrabрили uzimanje učešća i podržali lokalne inicijative. Pretvoriti ECL

od forme dokumenta u živu praksu- to je ključna uloga CIVILSCAPE-a. Mi ističemo koncept po kome su **ljudi središte ideje o predelu. Pejzaži znatno doprinose kvalitetu i značenju života ljudi. Zato briga za pejzaž ne može i ne treba da bude privilegija stručnih i profesionalnih tela, već treba da se dalje preobradi u jednu širu brigu o civilnom društvu.** Postojanje mogućnosti za razmenu iskustava na način kojim će podržati lokalne inicijative, dokazuje da je CIVILSCAPE mreža veoma korisna. **Iako su predeli različiti, metode koje se primenjuju mogu se koristiti u mnogim zemljama.**

NVO su od suštinskog značaja u davanju podrške lokalnim zajednicama i individualnim vlasnicima zemlje na različite načine. Često one predstavljaju posrednika između ljudi i lokalnih vlasti i pomažu u dobijanju finansijske podrške na pravom mestu. Mnoge NVO su omogućile lokalnim zajednicama u civilnom društvu da učestvuju u lokalnim politikama. Za razliku od komercijalnih tela, NVO neće nestati nakon završetka projekta. Vlasnici zemlje radije veruju NVO. Ovakva uloga i stav omogućava na pr. da Holandija ubedi farmere da počnu da nadgledaju poljske ptice uz korišćenje fondova. Štaviše, NVO mogu da oforme mreže između lokalnog znanja i prakse s jedne strane i istraživanja i vladinih politika sa druge. Podizanje svesti je još jedna stvar u kojoj NVO igraju glavnu ulogu. Oni mogu da pomognu građanima Evrope da razumeju, slave i zaštite pejzaž u kojem žive.

Zajednički projekti

Putem transfera i razmene iskustava u okviru CIVILSCAPE-a planiramo da razvijemo zajedničke projekte sa članovima i da istražimo mogućnosti nalaženja fondova za naše NVO koje su veoma različitih obima i kapaciteta- od međunarodnih mreža do malih lokalnih udruženja.

Pod pritiskom

Širom Evrope pejzaž je pod pritiskom. Primećujemo sve manje malih farmera i stoga se menja život na

Civilscape

Još jedna aktivnost utiče na politiku koja je relevantna kada su u pitanju ciljevi fondacija. Kada sam govorio o evropskoj birokratiji i nedostatku zakona u vezi sa pejzažem, bio sam iznenađen pre pet godina od strane Saveta Evrope. Bilo kako bilo ova moja predrasuda još uvek često biva potvrđena od strane Evropske Unije. The EU ima nekoliko strategija za razvoj ali nije kompetentna u oblasti predela niti prostornog planiranja; ovo je slučaj i sa samim zemljama članicama. S druge strane, nekoliko zakona EU mogu se smatrati pokretačkom snagom predela i promene na regionalnom nivou. Pa iako to može izgledati kao pretnja, u isto vreme otvara mogućnosti, jer postoje periodična kolebanja u potrebama za poljoprivrednim dobrima i povećanom tražnjom za poljoprivrednim uslugama (kvalitet života). Evropska komisija prebacuje svoju finansijsku podršku sa proizvodnje na razvoj.

Verovatno najvažnija od njih je CAP (Common Agricultural Policy), glavni instrument EU za podršku poljoprivredi i od 1999 takođe ruralnom razvoju u zemljama članicama. Višestruka funkcionalnost poljoprivrede je vidljiva preko raznovrstih usluga koje pruža. One takođe mogu poboljšati kvalitet predela. Evropski budžet može poslužiti kao način da se finansira održivi razvoj prirode i predela.

Reforma CAP-a poznata kao Sistematski pregled (Pregled zdravlja), pruža sjajne mogućnosti za podršku predela. Ne samo u smislu finansiranja, nego i u smislu davanja signala. Ako se upotrebi na pravi način, vidi se da je predeo važan i da ima veliki značaj za ruralni razvoj. Stoga je veoma važno da se novi CAP bazira na dobroj strategiji i politici predela – pošto je do sada to nedostajalo EU. Bilo kako bilo, postoji evropska strategija i politika u vezi sa predelom, koju je formulisao Savet Evrope: European Landscape Convention (ELC). CIVILSCAPE smatra da je strategija ELC-a savršeno prikladna za upotrebu kod daljih aplikacija koje podržavaju predeo u okviru novog CAP-a.

selu. U mnogim regijama u kojima su sve do skoro bili ti farmeri, koji su odgovorni za divan kulturni pejzaž, nije se pojavio ni jedan deo zemlje sa usevima. Napuštenost udaljenih oblasti i urbana okupacija zemljišta su još neke stavke vredne pomena. Urbanizacija ima najveći uticaj na predeo. U perifernim zonama označenih oblasti posledice uvećavaju nivoe buke, uticaje ograđivanja, vizualni nered, fragmentaciju, kao i gubitak funkcije i identiteta. Naročito one zone koje se granice sa evropskim nagomilanim oblastima i koje služe kao „ruralno sklonište“, postaju sve važnije za pružanje glavnih pejzažnih usluga kao što su stanište, uživanje u dnevnom odmoru, dopunjavanje vode za piće, kulturni identitet, i jednostavno otvoren prostor. Održavanje i ponovni razvoj ovakvih zona mora da se uzme u obzir kao glavna prednost u mnogim evropskim oblastima. **Regionalno baziran pristup upravljanju predelom; blizak stekeholderima, donosiocima odluka i javnosti.** Sve više ljudi namerava da postanu građani sa urbanim načinom razmišljanja. Posvećenost predelu u kome ljudi žive tako može oslabiti i rezultirati gubitkom identiteta. **Predeli bez ljudi koji se sa njima povezuju, i bez ljudi koji su posvećeni ličnoj brizi o njima prestaju da budu živi predeli.** Kao odgovor globalizaciji, primećeno je **traženje identiteta i predeo igra važnu ulogu u tom traženju. Samo ukoliko uspemo da održimo visok nivo kvaliteta predela, buduće evropske generacije će želeti da investiraju u mesta svog porekla i da se sa njima identifikuju.**

CIVILSCAPE se brzo razvija. Već se sastoji od trideset učesnika iz jedanaest zemalja. Spremní smo da odigramo svoju ulogu u implementaciji ELC-a.

Landscape Stewardship: Experiences from the Quebec-Labrador Foundation

Adrienne Blattel, QLF, Canada

This presentation introduced the Quebec-Labrador Foundation (QLF) and outlined the organisation's approach to landscape stewardship through exchanges and programs. In this presentation, the working definition of stewardship was *people taking care of places*.

QLF is a private, non-profit, 50-year-old organisation incorporated in Canada and the United States. QLF's mission is to support the rural communities and environment of eastern Canada and New England, and to create models for stewardship of natural resources and cultural heritage which can be applied world-wide. Please visit www.QLF.org for more information.

QLF regularly organises Landscape Stewardship Exchanges that permit people to share models between selected regions around the world, including South-East Europe. Experience from the Atlantic Region provides a foundation for mutually beneficial exchange with other regions. Landscape Stewardship Exchanges are one method of involving all interest groups in decision-making about the future development of a selected region. They are informal, intensive week-long planning exercises in selected communities. The Exchanges

bring together interdisciplinary teams of conservation, planning and community development professionals, to review and discuss resource management problems. In addition to fostering an exchange of ideas among peers, the participatory planning workshops will aim to provide a forum for rural communities to resolve conservation and development conflicts and to articulate a vision for their long-term sustainable development.

In the Atlantic region of North America, QLF works with rural communities using many different tools and themes. In North America, the landscape is shaped by the many rivers and streams that flow through it, and the vast quantity of freshwater. Therefore, QLF often uses rivers as a catalyst around which it undertakes community development, environmental conservation, education and cultural heritage preservation. Over the past 50 years, QLF has carried out many community-based river conservation projects across the Atlantic region, and has often worked with communities through Cana-

da's national river conservation program, the Canadian Heritage Rivers System (CHRS).

CHRS encourages citizens to work together to nominate rivers for inclusion within the system. The process is long-term and involves meetings between stakeholders, outlining the heritage values of the river, and developing a plan to manage the river sustainably. The designation has no legislative power, making participation voluntary and encouraging all stakeholders to participate. CHRS seeks to prepare society to address conflicting uses of rivers, to preserve outstanding rivers, and to involve citizens in planning and stewardship. So far, around 40 rivers have been designated across the country.

Citizen participation is a key criteria for designation. Support is demonstrated through letters, events, workshops, etc. Many rivers in Canada and the communities along them have benefitted significantly from taking part in CHRS. A common vision has been developed for these rivers, and as management recommendations are implemented, water quality, the local environment and economy have all improved. Please visit www.CHRS.ca for more information.

QLF's work with CHRS has included partnering with local river-side communities to help them initiate and carry through the process of seeking heritage designation and building local support. QLF has been involved in various river heritage conferences and publications. Recently, QLF has taken the lead in developing the concept for a Rivers Canada Foundation that would generate grants for river stewardship of natural and cultural values. It would help communities along Canadian Heritage Rivers to implement their management plans, and would support similar activities on non-designated rivers.

The presentation concluded with a final brief example of QLF's work related to landscape conservation. QLF is working on a cross-border project to facilitate collabo-

ration between stakeholders in Quebec, New York and Vermont to interpret and promote the shared cultural heritage and landscapes around Lake Champlain and the Richelieu River, a historically significant and geographically prominent waterway.

Upravljanje predelom: Iskustva Kvebek-Labrador fondacije

Adrien Blatel, QLF, Kanada

Ova prezentacija predstavila je Kvebek-Labrador fondaciju (QLF) sa posebnim osvrtom na pristup upravljanja predelom kroz razmenu programa. U ovoj prezentaciji, radna definicija upravljanja je *ljudi brinu o predelima*.

QLF je privatna, neprofitna organizacija koja postoji 50 godina, u Kanadi i Americi. Misija QLF-a je podržavanje ruralnih zajednica i životne okoline istočne Kanade i Nove Engleske i kreiranje modela za upravljanje prirodnim resursima i kulturnim nasleđem, koji mogu da se primene širom sveta. Više informacija na internet sajtu www.QLF.org.

QFL redovno organizuje razmenu programa upravljanja predelom, koja omogućava razmenu između regiona uključujući i jugoistočnu Evropu. Iskustvo atlanskog regiona pruža korisnu osnovu za razmenu sa drugim regijama. Razmena programa upravljanja predelom je metoda koja uključuje sve zainteresovane grupe u donošenju odluka o budućem razvoju odabrane regije. Ona je neformalna, intenzivna vežba od nedelju dana u odabranoj društvenoj zajednici. Razmena okuplja interdisciplinarne timove koji se sastoje od konzervatora i stručnjaka za planiranje i razvoj, da bi razmotrili postojeće probleme. Radionice koje se organizuju, osim podsticanja razmena ideja imaju za cilj i organizovanje diskusija u ruralnim zajednicama

za rešavanje razvojnih konflikata i artikulaciju vizije za dugoročni održivi razvoj.

U atlanskoj regiji Južne Amerike QLF saraduje sa ruralnim zajednicama uz pomoć različitih sredstava i tema. Predeo Severne Amerike oblikovan je tokovima mnogobrojnih reka i velikom količinom slatke vode. Stoga QLF najčešće koristi reke kao katalizator oko kojeg se okupljaju lokalne zajednice u cilju razvoja, obrazovanja i očuvanja kulturnog nasleđa. U proteklih 50 godina QLF sproveo je veliki broj projekata za očuvanje reka širom atlanske regije, uz čestu saradnju sa zajednicama kroz kanadski nacionalni program za očuvanje reka, Canadian Heritage Rivers System (CHRS).

CHRS podstiče građane da zajedno rade na predlaganju reka koje bi se uključile u sistem. Proces je dugotrajan i uključuje sastanke interesnih grupa, određivanje nasledne vrednosti reke i stvaranje plana održivosti reke. Proces nema zakonodavnu vlast, učešće je na dobrovoljnoj bazi, pa samim tim podstiče na učešće sve interesne grupe. CHRS želi da se skrene pažnja na konfliktno korišćenje reka, na očuvanju izuzetnih reka i na uključivanje građana u planiranje i upravljanje. Do sada je u kanadski program za očuvanje uključeno oko 40 reka širom zemlje.

Učešće građana je ključni kriterijum za imenovanje. Podrška se pruža kroz pisma, događaje, radionice itd. Mnoge reke u Kanadi i zajednice koje žive pored tih reka imale su značajnih koristi od učešća u CHRS. Za ove reke razvijena je zajednička vizija, i od kada se preporuke o upravljanju primenjuju lokalna životna sredina i ekonomija se poboljšala. Više informacija na internet sajtu www.CHRS.ca

Saradnja QLF sa CHRS pomogla je zajednicama pored reka da pokrenu i sprovedu proces baštine i lokalne podrške. QLF je uključen konferencije i publikacije o rečnom nasleđu. QLF je nedavno preuzela vodeću ulogu u razvoju koncepta za fondaciju reka Kanade (Rivers Canada Foundation), koja bi obezbedila donacije

za upravljanje rekama od prirodne i kulturne vrednosti. To bi pomoglo zajednicama duž kanadski reka sa baštinom da primene planove o upravljanju, a u isto

vreme podržalo bi slične aktivnosti na rekama koje nisu uljučene u baštinu.

Prezentacija je završena sa primerima rada QLF na očuvanju predela. QLF radi na pograničnom projektu u olakšavanju saradnje interesnih grupa iz Kvebeka, Njujorka i Vermonta u promovisanju zajedničkog kulturnog nasleđa i predela oko jezera Šemplejn i reke Rišelu, istorijski značajan i geografski istaknut vodeni put.

European Landscape Convention – the State and Perspectives for Implementation in Serbia

Prof. Jasminka Cvejic, Faculty of Forestry, Belgrade, Serbia

The fact that the diversity and the quality of European landscapes, as well as natural and cultural assets are common resources, was basis for adoption of „The European Landscape Convention“, by European countries, in Italy, Florence in 2000. The authentic characteristic of the Convention is that it treats equally the „simple“ landscapes and the „outstanding“ ones, since all of them, together, have an important impact on the quality of the Europe inhabitants environment. The Convention is the first international agreement of sustainable development which includes a cultural dimension. The landscape has many values, including those intangible; they are important to people – the people create and evaluate landscapes. It also accepts the inevitability of changes in landscapes: the Convention is orientated to the future, instead of only being a tool for protection. Therefore, its goal is to manage the features of change, with appreciating the great diversity and quality of the landscapes which we inherit, wishing to preserve or even improve them, and not to let them degrade. The overall goal of the Convention is to encourage public authorities to adopt, at all levels, local, regional, national and international, the programs and the measures for protection of landscapes, their management and planning across Europe. It would enable preservation and improvement of the quality of landscapes and it should persuade the public, institutions as well as local and regional authorities to recognize

their value and significance and to participate in public decision-making regarding these issues.

The Council of Europe organizes conferences on European Landscape Convention, on a regular basis, every two years. The fifth Conference was held in Strasbourg, France, in March last year. Along with the representatives of the Council of Europe member states, this meeting was attended by invited observer representatives from other countries, as well as numerous NGO representatives. One of the purposes of these Conferences is to gather reports on activities in the countries which ratified and implemented the Convention and NGOs. Another important activity, related to the Convention are the Council of Europe workshops on implementations of European Landscape Convention and the eight meeting of workshops was held last year in Malmo/Alnarp, Sweden. The focus of The Conference was on current issues which will affect the management of the European landscapes in the next decade.

Until now, 30 out of 47 Council of Europe member states ratified the European Landscape Convention, while 6 member states signed the accession to the Convention, including Serbia. The Ratification of the Convention by Serbia, is the next step towards its implementation. The documentation for the ratification of the Convention is currently in prepara-

tions by the Ministry of Environment and Spatial Planning of the Republic of Serbia. After its ratification Serbia will be obliged:

- to recognize the “landscapes” as an important element of the human environment, part of cultural and natural heritage diversity in the relevant legislation and laws;
- to implement the “landscape policy” in the strategy of Serbia’s spatial development, with the aim of protection, management and landscape planning;
- to ensure public participation in the implementation of the “landscape policy”;

- to identify its own landscapes, analyze their characteristics and causes of changes, evaluating the quality of landscapes and taking into account the specific values given to them by the inhabitants, as well as to define the quality of the landscape, with public cooperation;
- to implement the education of specialists for the implementation of the Convention.

The concept of the landscape, especially the cultural landscape, has been recognized in our current legislation (Law on Environmental Protection, Environmental Protection Act). However, existing legal solutions and space planning practices do not provide a basis for real implementation of the objectives of the Convention, i.e. the implementation of the landscape policy at all levels of planning as well as into the sectoral plans and realization of inter - sectoral cooperation, at the landscape level, as one comprehensive spatial unit. Among the limiting factors for the future implementation of the Convention are the following:

misunderstanding of the term "landscape" among politicians, professionals and laymen;

- lack of knowledge and awareness of the needs for landscape protection;
- unsatisfactory legal support and permanent negative responses to the changes of existing laws;
- lack of basic studies, on defining the character of landscapes and the landscape typology of Serbia;
- fear of the commitment and possible financial consequences.

The above constraints suggest the need to:

- promote the Convention;

- arise the level of awareness and knowledge;
- supply the existing legislation with sections on protection, planning and management of landscapes;
- adoption of national landscape policy.

Certainly, the relevant government ministries, scientific and educational institutions are the responsible ones for the future actual implementation of the European Landscape Convention. Non-governmental sector will have the same importance and responsibility, especially in the field of promoting the Convention raising awareness and responsibility among politicians as well as citizens.

Prof. Jasminka Cvejić, Šumarski fakultet u Beogradu, Srbija

Evropska Konvencija o predelu – stanje i perspektiva implementacije u Srbiji

Polazeći od toga da kvalitete i raznovrsnost, kao i prirodne i kulturne vrednosti, evropskih predela predstavljaju zajednički resurs, Evropske zemlje su donele Evropsku konvenciju o predelu, u Firenci, Italija 2000. godine. Originalno obeležje Konvencije jeste činjenica da se ona odnosi jednako na „obične“ predele, kao i na one „izuzetne“, s'obzirom da svi oni zajedno imaju odlučujući uticaj na kvalitet životne sredine stanovnika Evrope. Konvencija je prvi internacionalni dogovor namenjen održivom razvoju koja uključuje i kulturnu dimenziju. Predeo ima mnoge vrednosti, među kojima su i one nematerijalne; one su važne za ljude – ljudi su ti koji stvaraju i vrednuju predele. Ona takođe prihvata neizbežnost promena predela; Konvencija je pre orijentisana na budućnost, nego što je samo instrumenat zaštite.

Stoga je njen cilj upravljanje budućim promenama, uz uvažavanje velike raznolikosti i kvaliteta predela koji nasleđujemo, i sa željom da se ta raznolikost i kvalitet očuvaju, ili čak unaprede, a ne da se prepuste propadanju. Opštiji cilj konvencije jeste podsticanje javnih vlasti da usvoje, na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou, programe i mere zaštite predela, upravljanje njima i njihovog planiranja širom Evrope, čime bi se omogućilo očuvanje i unapređenje kvaliteta predela, i ubedila javnost, institucije i lokalne i regionalne vlasti da priznaju njihovu vrednost i značaj i da učestvuju u javnom odlučivanju u pomenutim oblastima.

Savet Evrope redovno, svake druge godine, održava Konferencije o Evropskoj konvenciji o predelu. Peta Konferencija održana je u Strazburu, Francuska, marta prošle godine. Pored predstavnika država članica Saveta Evrope, ovom sastanku prisustvovali su, u svojstvu posmatrača, pozvani predstavnici drugih država, kao i brojni predstavnici nevladinih organizacija. Cilj ovih Konferencija, između ostalog, je podnošenje izveštaja o aktivnostima na implementaciji Konvencije predstavnika država koje su ratifikovale Konvenciju, kao i NGO organizacija. Druga značajna aktivnost, vazana za Konvenciju, krajem prošle godine, bila je održavanje Konferencije radionica Saveta Evrope o implementaciji Evropske konvencije o predelu, u Alnaru/Malme, Švedska. Konferencija je bila fokusirana na aktuelna pitanja koja će u sledećim dekadama uticati na upravljanje Evropskim predelima.

Evropsku konvenciju o predelu do sada je ratifikovalo 30 od 47 država članica Saveta Evrope, dok je 6 država potpisalo pristupanje Konvenciji, među kojima je i Srbija. Ratifikacija Konvencije, od strane Srbije, je drugi korak ka njenoj implementaciji. Priprema dokumentacije za ratifikaciju Konvencije

od strane Ministarstva za životnu sredinu i prostorno planiranje Republike Srbije je upravo aktuelna. Ratifikacijom Konvencije Srbija se između ostalog obavezuje da:

- u relevantnim zakonskim i podzakonskim aktima prepozna „predeo“ kao važan element čovekovog okruženja, raznovrsnosti kulturne i prirodne baštine,
- sprovede u strategiji prostornog razvoja zemlje „politiku predela“ sa ciljem zaštite, upravljanja i

planiranja predela;

- obezbedi učešće javnosti u sprovođenju „politike predela“;
- indentifikuje sopstvene predele, analizira njihove karakteristike i uzroke promena, procenjuje kvalitet predela, vodeći računa o posebnim vrednostima koje im pridaje stanovništvo i definiše kvalitet predela uz saradnju javnosti;
- sprovodi edukaciju stručnjaka za implementaciju Konvencije.

Pojam predela, posebno kulturnog predela, prepoznat je u našem važećem zakonodavstvu (Zakon o zaštiti životne sredine, Zakon o zaštiti prirode). Međutim postojeća zakonska rešenja i praksa planiranja prostora ne daje osnov za stvarnu implementaciju ciljeva Konvencije, tj. sprovođenje „politike predela“ na svim nivoima planiranja, kao i u sektorskim planovima i realizaciju međusektorske saradnje na nivou predela kao sveobuhvatne prostorne jedinice.

Među ograničavajućim faktorima buduće implementacije Konvencije mogu se navesti:

- nerazumevanje pojma „predela“

među političarima, stručnjacima i laicima;

- nedostatak znanja, kao i svesti o potrebi zaštite predela;
- nezadovoljavajuća zakonska podrška, kao i stalan otpor izmenama postojećih zakona;
- nedostatak baznih studija, kao što je definisanje karaktera predela i tipologija predela Srbije;
- strah od preuzimanja obaveza i mogućih finansijskih konsekvenci.

Navedena ograničenja ukazuju na potrebu:

- promocije Konvencije;
- podizanje nivoa svesti i znanja;
- dopunu postojeće zakonske regulative sa oblasti zaštite, planiranja i upravljanja predelima;
- usvajanje nacionalne „politike predela“.

Svakako da veliki deo odgovornosti za buduću implementaciju Evropske Konvencije o predelima snose relevantna državna ministarstva, naučne i obrazovne ustanove. Ne manji značaj i odgovornost ima nevladin sektor, naročito u oblasti promocije Konvencije i podizanja nivoa svesti i odgovornosti, kako političara tako i samih građana.

PRESENTATIONS OF SEE HERITAGE NETWORK MEMBERS AND SUPPORTERS

The role of NGO's in Albania on the Protection of the Environment

Sinoida Martallozi, Tirana, Albanian Heritage Foundation (AHF)

The concept of environmental protection and natural landscape is still a challenge in Albania. The post communist transition is accompanied with a chaotic development, in terms of growth in the economic industry. This has brought devastating consequences to the environment. Challenges remains on the protection and management of those areas which are already declared "protected by law", but also increasing the number of protected areas and identification and evaluation of new natural areas. For countries such as Albania, preservation and management of natural resources is a national obligation as well as international.

For this reason the role of NGO's in the protection of nature is very important, since they can be very useful in the success of the management and examination of its values and assets. Albanian Heritage Foundation (AHF) is a nonprofit organization that deals with the protection and promotion of cultural heritage material but has also undertaken a number of projects to protect natural resources around the sites and cultural monuments. AHF in partnership with the Butrint Foundation (BF) is as equally important objective of their work as: assessment, protection and conservation of nature and ecosystems in the territory of Butrint National Park (BNP).

Butrint is not only a historic and monumental center but also an oasis of natural beauty by the Ionian coast.

According to a study completed by a group of biologists, the area of Butrint is estimated to be the richest in Albania in terms of habitats. It is therefore estimated to be unique in the entire Mediterranean basin not only for large values of archaeological monuments and traces in the continuity of life without disturbance from early antiquity until the late Middle Ages but also for the rich biodiversity in Albania.

In 1993, Butrint was declared World Heritage Center of UNESCO and National Park in 2000, which included an area of 29 km². Given the ecological values, it was announced in 2003, according to the Ramsar Convention, World bog of importance. The area extends 129 km² including, in addition to the Park, the lakes, surrounding mountains as well as territory borders with Greece. As a result of these assessments and risk posed by urban development, the Council of Ministers of the Republic of Albania in 2005 expanded the boundary of BNP, from 29 km²

on to 85.96 km². This achievement was the product of an intensive work of cooperation between state institutions and private (mention here the main role of BF) as well as professionals from various fields. Through this, it became possible for such institutions to create a base of communication between them, this brought about the creation of new strategies in development, protection and preservation of cultural heritage and ecosystems.

Albanian Heritage Foundation and the Butrint Foundation¹ to help protect and promote the natural assets of Butrint.

.....
¹ The Butrint Foundation was founded in 1993 and is a registered charity in the UK. In the year 2000, a office was established in Tirana which continues to operate today. The Butrint Foundation in collaboration with the Ministry of Tourism, Culture, Youth and Sports, Institute of Archaeology and Butrint National Park have worked together to do research to preserve and promote the archaeological center of Butrint.

BF in cooperation with the administration of BNP, have taken a number of important projects not only within the Butrint archaeological area but also in its surrounding territory. Priority is given not only based on archaeological projects but also environmental. Projects are of different nature whose aspire has been the development and promotion of the value of Butrint and the establishment of a balance between natural and historical wealth, which has been a great help in the development of cultural and environmental tourism. Viewing tourism and culture as two related concepts, where the main object is the promotion of natural attractions and values of tradition, the BF is focused specifically to finalize these projects: BF has also worked on building bridges for communication with other heritage institutions in the Balkans and Europe for the future, this is a further step in establishing our common experience to a better understanding the needs and methodologies of access of Culture Heritage in the Balkan region and to try to build a sustainable strategy for the protection and development of our common heritage.

These initiatives will be followed by other projects that will promote Butrint and will introduce it in all tourist guides elite. In order to ensure continuity of the above-mentioned projects and realization of new projects in the future, BF will continue to provide funds to realize its objectives in view of protection and development of environment and heritage.

“Roli i Organizatave joqeveritare në mbrojtjen e peizazhit natyror”

Sinoida Martallozi, Tirana, Fondacionit të Trashëgimisë Shqiptare

Koncepti i mbrojtjes së ambientit dhe peizazhit natyror mbetet ende një sfidë në Shqipëri. Tranzicioni postkomunist është shoqëruar me një zhvillim kaotik, për sa i përket zhvillimeve ekonomiko-industriale që sjellin pasoja shkatërrimtare për mjedisin. Sfidë mbetet mbrojtja dhe menaxhimi i atyre zonave të cilat janë tashmë të deklaruara “të mbrojtura me ligj”, por edhe rritja e numrit të zonave të mbrojtura, si dhe identifikimi dhe vlerësimi i zonave të reja natyrore. Për vende si Shqipëria, ruajtja dhe menaxhimi i pasurisë natyrore është një detyrim kombëtar po ashtu edhe ndërkombëtar.

Për këtë arsye roli i OJQ-ve në mbrojtjen e natyrës është i një rëndësie të veçantë, pasi ato mund të shërbejnë me sukses në menaxhimin dhe promovimin e vlerave dhe asetëve të saj. Fondacioni Trashëgimia Shqiptare (FTSH) është një organizatë jofitimprurëse e cila merret me mbrojtjen dhe promovimin e trashëgimisë kulturore materiale por gjithashtu ka ndërmarrë dhe një numër të madh projektesh për mbrojtjen e pasurive natyrore përreth siteve dhe monumenteve kulturore. FTSH në partneritet me Fondacionin Butrinti (FB), kanë si objektiv po aq të rëndësishëm të punës së tyre edhe: vlerësimin, mbrojtjen dhe konservimin e natyrës dhe ekosistemit në territorin e Parkut Kombëtar të Butrintit (PKB).

Butrinti, jo vetëm një qendër historike dhe monumentale por edhe një oaz natyror i brigjeve të Jonit.

Sipas një studimi të përfunduar nga një grup biologësh, pellgu i Butrintit, vlerësohet si më i pasuri

në Shqipëri edhe në drejtim të habitateve. Për këtë arsye është vlerësuar si unikal në krejt pellgun e mesdheut jo vetëm për vlerat e mëdha arkeologjike, monumentet dhe gjurmë të vazhdimësisë së jetës në mënyrë të pandërprerë nga antikiteti i hershëm deri në mesjetën e vonë, por dhe për biodiversitetin më të pasur në Shqipëri.

Në vitin 1993, Butrinti u shpall Qendër e Trashëgimisë Botërore nga UNESCO dhe në vitin 2000 Park Kombëtar i cili përfshinte një sipërfaqe prej 29 km². Duke patur parasysh edhe vlerat ekologjike, ai u shpall në vitin 2003, sipas konventës Ramsar, Ligatinë e Rëndësisë Botërore. Zona Ramsar shtrihet 129 km² duke përfshirë, përveç Parkut, edhe liqenet, malet përreth, si dhe territorin deri në kufijtë më Greqinë.

Si rezultat i këtyre vlerësimeve dhe rrezikut që vinte nga zhvillimi urban, Këshilli i Ministrave të Republikës së Shqipërisë në vitin 2005 e zgjeroi kufirin e PKB, nga 29 km² në 85,96 km². Kjo arritje ishte produkt i një pune intensive të bashkëpunimit midis institucioneve shtetërore dhe atyre private (përmendim këtu rolin kryesor të FB) si dhe profesionistëve të fushave të ndryshme. Nëpërmjet saj, u bë e mundur që institucionet në fjalë të krijonin një bazë komunikimi ndërmjet tyre, çka solli krijimin e strategjive të reja në zhvillimin, mbrojtjen dhe ruajtjen e trashëgimisë kulturore dhe ekosistemit.

Fondacioni Trashëgimia Shqiptare dhe Fondacioni Butrinti², në ndihmë të mbrojtjes dhe pro-

.....
² Fondacioni Butrinti, organizatë bamirëse e regjistruar në Mbretërinë e Bashkuar, është themeluar në vitin 1993. Në vitin 2000 u hap një zyrë e këtij fondacioni në Tiranë e cila vazhdon të funksionojë edhe sot. Që atëherë Ministria e Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve, Instituti Shqiptar i Arkeologjisë, Parku i Butrintit dhe Fondacioni Butrinti kanë punuar së bashku për të bërë kërkime, për të ruajtur dhe promovuar këtë qendër arkeologjike.

movimit të aseteve natyrore të Butrintit.

FB në bashkëpunim me administratën e PKB, kanë ndërmarrë një numër të madh projektesh të rëndësishme jo vetëm brenda zonës arkeologjike të Butrintit por dhe në territorin përreth tij. Përparësi i është dhënë jo vetëm projekteve më bazë arkeologjike por edhe mjedisore. Projektet janë të natyrave të ndryshme qëllimi i të cilave ka qënë zhvillimi dhe promovimi i vlerave të Butrintit si dhe vendosja e një ekuilibri midis pasurisë natyrore dhe historike, gjë e cila ka qënë një ndihmesë e madhe në zhvillimin e turizmit kulturor dhe mjedisor. Duke e parë turizmin dhe kulturën si dy koncepte të përafërta, ku objekti kryesor është promovimi i atraksioneve natyrore dhe vlerave të traditës, FB është përqëndruar dhe ka finalizuar konkretisht këto projekte:

FB ka punuar edhe mbi krijimin e urave të komunikimit me institucionet e tjera të trashëgimisë në Ballkan dhe Evropë për të ardhmen, i cili është një hap i mëtejshëm në vendosjen e përvojës tonë të përbashkët për të kuptuar më mirë nevojat dhe metodologjitë e qasjes ndaj kulturës e trashëgimisë në rajonin e Ballkanit, dhe duke u përpjekur për të ndërtuar një strategji të qëndrueshme për mbrojtjen dhe zhvillimin e trashëgimisë sonë të përbashkët.

Këto iniciativa do të pasohen me projekte të tjera që do të promovojnë Butrintin dhe do e fusin atë në të gjitha guidat elitare turistike. Në mënyrë që të sigurohet vazhdimësia e projekteve të përmendura më sipër si dhe realizimi i projekteve të reja në të ardhmen, FB do të vazhdojë të sigurojë fonde për të realizuar objektivat e veta në funksion të mbrojtjes dhe zhvillimit të mjedisit dhe trashëgimisë.

Cultural Landscape of a World Heritage Site Case Study Of Kotor (Montenegro)

Katarina Nikolic, conservation architect, Cultural Heritage Centre – PROJEKTOR (Montenegro)

The World Heritage of Kotor has been inscribed on the UNESCO World Heritage List in 1979 under the name of *Natural and Culturo-Historical Region of Kotor*. The name had an aim to explain the complexity and numerous natural and cultural values of the site that could have not been put under just *natural* or just *cultural* criteria. The inscription took place immediately after the catastrophic earthquake that stroke Montenegro the same year.

Due to its geographic characteristics and the shape that goes deep into the land the Boka Kotorska bay was for many years considered the most southern fjord in Europe though geological research could not confirm that assumption. The World Heritage site which is just a part of the bay consists of two smaller bays: Kotor and Risan bay.

The cultural landscape of the Kotor region is a heterogeneous and has several different types. The reason for such state rests in diverse premises such as climate and geomorphologic conditions, good strategic position, as well as the capacity to develop certain industries and the type of transportation that has been for centuries mostly by the sea. Such transportation resulted in a dense network of pontas and mandračes - coastal structures built of stone

for keeping and reappearing boats.

In the picturesque landscape with small settlements surrounded with forests and cultivated terrace fields visible mostly from the sea, the first significant change in the new history happened at the end of 19th and beginning of the 20th century. Back then, in the period of Austro-Hungarian Empire rule Boka Kotorska again became strategically important military harbour. The industrial revolution brought a new way of defence that included the whole bay as well as its hinterland. During the period of 50-70 years an unprecedented engineering activity took place. During that period a numerous military fortresses and accompanying infrastructure (roads, bridges, etc.) was built. During the same period along the whole coast of the bay a new road was built. The road greatly altered the way the local citizens lived. The new road interrupted the natural relationship between the mansions and the sea, their integrity and intimacy vanished, and the transportation slowly shifted to the land. Important for this process is that close to Kotor, in Tivat a naval-military complex was beginning to be built which will in the following hundred years greatly affect the changes across the whole Boka bay.

The last big change of the cultural landscape has been initiated after the 1979 earthquake and its climax is happening at the present time resulting in big changes of the landscape, even in its morphology unprecedented in the 2000 years of history of the site. The changes appeared as the process of transition at the end of 20 and the beginning of 21 century when new social processes and new needs initiated big infrastructural projects such as construction of new roads, bridges, tunnels, big tourism objects and complexes. The main characteristic of the process was that it was *unexpected*. For that

and above all for unknown results of such projects, spatial planning was not sufficiently focused on preservation of the special values, so the new development was not based on the adequate development plans.

Along with such urban development of the region the following changes appeared:

- Expansion of the settlements along the coast as well as up the slope of the hills. This resulted in merging of settlements and vanishing of the open spaces, agricultural and green areas.
- Densification of the existing urban structure
- Altered characteristics of the local architecture (in size, number of stories, shape of roofs, number and size of doors and windows, rendering, colours, etc.)

The contemporary age brings along the new living needs of people which are directly reflected in the spatial planning processes. Montenegro has chosen tourism as one of the major industries and its development would require a certain level of the existing infrastructure enhancement. One of the key principles in these processes is sustainable development which is related to the preservation of space and its characteristics as one of the main country's resources.

In order to make best decisions in choice of approach and means of development as well as solutions that will have a positive impact on the site, it is necessary to thoroughly research and define needs, explore all possible options and chose those that have the minimum impact on the existing appearance and characteristics of the cultural landscape.

To preserve the general characteristics of the cultural landscape the region of Kotor in the first place there is a need for an intensive cooperation

between all the parties involved in the process of planning, preserving and use of the area and its resources as well as their general understanding of values and the need for its preservation.

The values analysis requires a clear chronology of the landscape a definition of the most authentic and the most significant phases in its history. Then, it is necessary to define means to achieve the preservation as well as the general guidelines that will be used as a base for development of the spatial and urban plans.

From all said results a conclusion that all activities of an area development should be performed in a thorough, and careful manner with comprehensive treatment of all development possibilities especially when it come to an area with values and status of the World Heritage. Consequences of mistakes done this way would be very difficult to remove, and they would affect the lives of future generations of local inhabitants.

Kulturni pejzaž i područja svejskog nasljeđa, slučaj područja Kotora, Crna Gora

Katarina Nikolić, arhitekta konzervator, Centar za kulturno nasljeđe - PROJEKTOR, Tivat (Crna Gora)

Područje Svjetskog nasljeđa Kotora upisano je na UNESCO Listu Svjetskog nasljeđa 1979. godine pod nazivom *Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora*. Ovakav naziv imao je za cilj da objasni složenost i mnogobrojne prirodne i kulturne vrijednosti područja, koje se nisu mogle svesti pod kategoriju samo *prirodno* ili samo *kulturno*. Upis se odigrao neposredno nakon katastrofalnog zemljotresa koji je iste godine pogodio Crnu Goru.

Zbog svojih geografskih karakteristika i oblika koji zalazi duboko u kopno, Boka Kotorska je dugo smatrana najjužniji fjordom u Evropi, iako je kasnijim geološkim istraživanjima utvrđeno da nije. Područje Svjetskog nasljeđa, koje predstavlja samo dio Bokotorskog zaliva, sastoji od dva manja zaliva: Kotorškog i Risanskog.

Kulturni pejzaž Kotorškog područja je heterogen i čini ga nekoliko različitih tipova. Uzrok nastanka ovih tipova leži u različitim preduslovima kao što su strateški položaj, klimatski i geomorfološki uslovi, mogućnosti za razvoj određenih privrednih aktivnosti, kao i vrsti saobraćaja koji se vijekovima odvijao pretežno morskim putem. Morski saobraćaj imao je za posljedicu gustu mrežu ponti i mandrača, obalnih objekata od kamena za smještaj, čuvanje i opravku plovila.

U idiličnom pejzažu sa malim naseljima okruženim zelenilom i kultuvisanim uređenim imanjima, koji se za razliku od danas sagledavao pretežno sa mora,

prva veća promjena u novijoj istoriji nastala je krajem 19. i početkom 20. vijeka. Tada je, u doba Austro-ugarske monarhije, Boka Kotorska ponovo postala strateški važna vojna luka. Industrijska revolucija donijela je sa sobom nove načine ratovanja i novi sistem odbrane koji je obuhvatio cijelu Boku Kotoršku kao i njeno zaljeđe. U periodu od 50-70 godina u Boki se odvijala nezapačena inženjerska aktivnost tokom koje je sagrađen veliki broj vojnih utvrđenja i prateće infrastrukture (putevi, mostovi, nasipi, i dr.). Istom prilikom, duž čitave morske obale zaliva početkom izgrađena je nova kolska saobraćajnica koja je u mnogome promjenila način i organizaciju života lokalnih stanovnika. Trasom novog puta presječena je prirodna veza imanja sa morem, njihov integritet i intima su nestali, a saobraćaj se postepeno usmjeravao na kopnene puteve. Značajno za ovaj proces je što se u neposrednoj blizini Kotora, u Tivtu otpočela izgradnja Arsenala vojno-industrijskog kompleksa koji će to narednih sto godina u

velikoj mjeri uticati na promjene u čitavoj Boki.

Posljednja velika promjena kulturnog pejzaža započela je nakon zemljotresa 1979. godine, a kulminaciju doživljava naših dana, kada nastaju krupne promjene pejzaža, čak i morfologije terena nezabilježene u više od dvije hiljade godina dugoj historiji područja. Promjene su nastale kao posljedica tranzicionog procesa krajem 20. i početkom 21. vijeka kada se zbog novih društvenih procesa i potreba pokreću veliki infrastrukturni projekti, kao što su izgradnja novih saobraćajnica, mostova, tunela, nadvožnjaka, velikih turističkih objekata i naselja. Glavna karakteristika ovog procesa je da je bio *neočekivan*. Zbog toga, a prije svega zbog nepoznavanja posljedica ovakvih procesa, prostorno planiranje nije u dovoljnoj mjeri bio zasnovan na očuvanju prostornih vrijednosti, pa novom razvoju nije pretходила odgovarajuća planska dokumentacija.

Savremenim urbanim razvojem područja dolazi do slijedećih promjena:

- Širenje naselja duž obale i "penjanje" uz obronke brda pri čemu dolazi do spajanja naselja kao i nestajanja slobodnog prostora, poljoprivrednih i zelenih površina
- Pogušćavanje postojeće urbane strukture
- Izmenjene odlike arhitekture (gabarita, broja etaža, oblika i nagiba krovova, oblika i veličine otvora prozora i vrata, materijala, boja i dr.).

Savremeno doba donosi nove u životne potrebe ljudi, što to se indirektno ostvaruje kroz proces prostornog planiranja. Crna Gora se opredjelila za turizam kao jednu od glavnih privrednih grana, i njen razvoj zahtjeva određeni stepen unapređenja postojeće infrastrukture. Takođe, neki od ključnih principa u ovim procesima su održivi razvoj što se odnosi i na zaštitu prostora i njegovih karakteristika

kao jednog od glavnih prirodnih resursa. Da bi se donijele najbolje odluke u izboru pristupa i sredstava ostvarenja napretka, kao i rješenja koja će pozitivno uticati na razvoj područja, potrebno je prije svega dobro definisati potrebe, a zatim istražiti sva moguća rješenja i odabrati ona koja u najmanjoj mjeri utiču na izgled i karakteristike kulturnog pejzaža.

Da bi se očuvale generalne karakteristike kulturnog pejzaža područja Kotora na prvom mjestu neophodna je intenzivna saradnja svih strana koje su uključene u proces planiranja, čuvanja i korišćenja područja i njegovih resursa i njihovo opšte razumjevanje vrijednosti i potrebe njegovog očuvanja. Analiza vrijednosti podrazumjeva prije svega definisanje hronologije razvoja pejzaža i definisanje najvrijednijih faza u njegovom razvoju. Zatim, potrebno je definisati sredstva za ostvarenje ovog očuvanja i generalne smjernice koje će biti osnova pri izradi urbanističkih i prostornih planova i dokumenata.

Proizilazi zaključak da aktivnosti razvoja određenog područja treba vršiti izuzetno studiozno, strpljivo i pažljivo, uz sveobuhvatni tretman svih razvojnih rješenja, naročito kada se radi o području koje ima status i vrijednosti Svjetskog nasljeđa. U suprotnom, posljedice ovako nastalih grešaka bilo bi jako teško otkloniti, i one bi uticale na život stanovnika područja u narednim generacijama.

Croatian Industrial landscape as Part of Cultural Landscape

Miljenko Smokvina, Pro Torpedo, Rijeka, Croatia

When mentioning the term landscape, few would include the industrial environment. As the etymology of the concept of landscape is very often associated with painting, today the connotation of the term for most people is still related to nice, attractive and impressive. The industrial revolution which started in 18. century brought a new way of life and work. In contemporary opinion, it had an important impact on reducing the level of quality of the until then, idyllic rural landscape. The productive, industrial landscape was connected to the negative, the ugly, the devastating, and now the usual “no environment” concept.

UNESCO defines cultural landscapes as the combined work of nature and of man. This has enabled the notion that the list of protected monuments and heritage buildings include an interdisciplinary approach, considering protecting facilities of “mixed” nature, not just part of nature or of the “classic and clean” cul-

ture. Such an approach opened the door to including industrial heritage as part of cultural heritage, and industrial landscapes became as equally valued as any other.

Experts in the field of the preservation of industrial heritage, unrelated to the thinking at the level of UNESCO and the Council of Europe, have already actively started acting in the field of the preservation of buildings and landscape of industrial heritage. Industrial Archeology, officially started in England in the 1950s. In Croatia, the industrial heritage and industrial archeology was recognised in 1982. with the preservation of monuments of industrial heritage in Zagreb’s „paromlin“, and in Rijeka with

the musealization of the torpedo factory. Actions on awareness raising in Croatia regarding the value of industrial heritage and the need for preservation started with the first Croatian Symposium on Industrial heritage held in Karlovac in 2000.

The first international conference on industrial heritage was organized in Rijeka in 2003. also in the same year in Rijeka the first Croatian Association for the preservation of industrial heritage named Pro Torpedo Rijeka was founded.

The global umbrella organization TICCIH, that deals with concerns regarding industrial heritage, at its regular congresses, held every three years, discusses issues of cultural and industrial landscape. At the XII. Congress in 2003 which was held in Moscow and Nizhny Tagil, The Declaration on industrial heritage was adopted, which in its definition includes industrial landscape.

Modern times, with many of its technological and economic changes, have brought numerous problems for heritage guardians. In a short time a lot has changed, a number of factories, mines, railways, from active economic entities became dead abandoned properties that bear witness to times past.

These spaces and objects are worthy of preservation, they are often important elements of the identity of these regions, towns and cities, they bear witness to human activities, the efforts and successes.

Hrvatski industrijski krajolik kao dio kulturnog krajolika

Miljenko Smokvina, Pro Torpedo, Rijeka, Hrvatska

Kada se spomene pojam krajolika malo tko pomisli da u taj pojam „krajolika“ ulazi i slika industrijskog okruženja.

Kako je etimologija pojma krajolika (pejsaža) vrlo često vezana uz slikarstvo, uz žanr slikanja prirodnog krajolika, i do danas su konotacije toga pojma kod mnogih ostale vezane uz lijepo, privlačno i impresivno. Industrijska revolucija, koja je započela krajem XVIII. stoljeća, donijela je novi način života i rada, po mišljenju mnogih suvremenika, bitno je utjecala na snižavanje nivoa kvalitete dotada „idilnog ruralnog krajolika“, pa se do skoro pojam radnog, produktivnog, industrijskog krajolika povezivao s negativnim, ružnim, devastirajućim i danas uobičajenim „ne ekološkim“ pojmom tog dijela života i okoliša.

UNESCO definira kulturni krajolik kao „*rezultat zajedničkog rad prirode i čovjeka*“.

Taj je pojam omogućio da se na listu zaštićenih spomenika baštine stave i objekti i predjeli koji obuhvaćaju i interdisciplinarni pristup, tj. smatra vrijednim čuvanja i objekte „miješane“ prirode, koji nisu samo dio prirode ili dio „klasične i čiste“ kulture. Takav je pristup otvorio vrata da se u spomenike kulturne baštinu uključe i objekti industrijske baštine, te da industrijski krajolik postane jednako vrednovan i štićen kao i svaki drugi krajolik.

Stručnjaci na području očuvanja industrijske baštine, nevezano uz razmišljanja ni nivou UNESCA i Vijeća Evrope, već su ranije aktivno započeli akcije na polju očuvanja objekata i krajolika industrijske

baštine. Industrijska arheologija, uz „klasičnu“ višestoljeća staru arheologiju, ugledala je službeno svijetlo dana u Engleskoj 1950 tih godina. O industrijskoj baštini i o industrijskoj arheologiji počelo se pisati u Hrvatskoj 1982 godine, a akcije na crti očuvanja spomenika industrijske baštine započele su u Zagrebu zagrebačkim paromlinom, i u Rijeci s muzealizacijom tvornice torpeda. Akcije na osvjetavanju u pogledu vrijednosti industrijske baštine i potrebe njena čuvanja u Hrvatskoj, krenule su s prvim Hrvatskim simpozijem o industrijskom nasljeđu održanom u Karlovcu 2000 godine.

U Rijeci je 2003. godine organizirana prva među-

narodna konferencija o industrijskoj baštini, iste je godine u Rijeci osnovana prva hrvatska udruga za očuvanje industrijske baštine, pod nazivom Pro Torpedo Rijeka.

Svjetska krovna međunarodna organizacija koja skrbi o industrijskoj baštini, TICCIH, na svojim redovnim trogodišnjim kongresima razmatra i problematiku kulturnog i industrijskog krajolika. Na XII. kongresu 2003. godine održanom u Moskvi i Nizhny Tagilu, donesena je deklaracija o industrijskoj baštini, koja u svoju definiciju uključuje i industrijski krajolik.

Moderna vremena, s nizom svojih tehnoloških i gospodarskih promjena, dovela su čuvare baštine pred brojne probleme, u kratko vrijeme

mного se toga promijenilo, brojne su tvornice, rudnici, željezničke pruge, od aktivnih ekonomskih subjekata poslale su mrtvi napušteni prostori koji svjedoče o prošlim vremenima. Ti su prostori i objekti vrijedni čuvanja, oni su često bitni elementi identiteta tih krajeva, mjesta i gradova, oni svjedoče o ljudskom radu, o naporima i uspjesima.

Locality Marko's Tower – Native And Cultural Monument

Rubinco Belceski, Macedonian National Comitee ICOM

European convention for the site is brought by the Council of Europe in Florence on October 10, 2000. According to the fact that Republic of Macedonia (RM) is a member of Council of Europe, soon after it signed this Convention on 24.06.2003, Parliament of RM accepted the Law for ratification of European convention for the site (G.N. 44/03). So, RM confirmed that is a part of European family and considers that quality and variety of European sites make common wealth and it is very important to collaborate for the common goal for it's protection, managing and planning.

There are protected areas in RM with international meaning like:

- Ohrid lake - on the List of world heritage of UNESCO (1979);
- Prespa lake - on Ramsar list (1997);
- Dojran lake - on Ramsar list (2007);
- Cave of Slatino - on temporary list of world heritage of UNESCO (2007);
- Marko's tower - on temporary list of world heritage of UNESCO (2007).

This locality in 2004 was put on the temporary list of world heritage of UNESCO following the suggestion of National commission of UNESCO in RM . This was done because of special values of Prilep's grandiosity which are the lowest part of prekambic complex and have unique value. Surface of Prilep's place is near 50 km², which is 0,19 % of territory of RM.

Elaboration for valorization of native rarity Marko's tower is made in 2005 by Service for environmental in the same Ministry and have three different parts:

- Geological – geomorphologic part from endogenous character;
- Geomorphologic part from exogenous nature;
- Cultural heritage.

Based on that text and for protection of space of locality „Marko's tower" with their geomorphologic characteristics and extraordinary meaning for nature special Law was adopted for making locality „Marko's tower" the monument of nature (G.N. of

RM 49/06 from 14.04.2006).

Locality is in LS. Prilep, a section of real estate registry: Varoš, Mažučište, Dupjačani, Nebregovo, Dabnica, Old and New Prasad.

The same one is in I category – native wealth with extraordinary meaning with surface of 2300 ha.

According International union for protection of nature (IUCN), locality „Marko’s tower” is third category monument of nature.

We have to say that borders of this locality touch many archeological sites, a fortress with defensive walls, medieval churches and monasteries, graves and other not moving and moving things (coins, jewels, crosses, plates, arrows, tools, etc.) which are showing historic development of locality. In time this locality we can see from late neoliths, throu Hellenic and Roman period all too medieval and Ottoman period. Within locality borders there are many monuments of culture like:

Fortress:

- Marko’s tower ;

Complex:

- Varoš ;

Monastery complex:

- St. Archangel Michael;
- St. Assumption of Virgin Mary – Treskavec

Churches:

- St. Nicolas;
- St. Dimitrius;
- St. Virgin Mary;
- St. Peter;
- St. Athanasius.

Besides this objects which are completely in good state, with archeological researches during last fifty years are recovered parts of 15 smaller churches: St.Haralampus, St.John, St.George and others which are confirming that on this area – Varoš indeed, there were 77 churches.

Locality „Marko’s tower” like fortress is also, like the medieval city with four defensive regions is the monument of culture from 1953.

This locality is of extraordinary meaning not only for RM but for wider region. So we should develop consciousness of the citizens for keeping this area like part of European and World native and cultural heritage.

Локалитетот Маркови кули – споменик на природата и културата

Рубинчо Белчески, Претседател на Собранието на ИКОМ - Македонија

Европската конвенција за пределот е донесена од страна на Советот на Европа во Фиренца на 20.10.2000 година. Со оглед на фактот што Република Македонија (РМ) е членка на Советот на Европа, набргу потоа ја потпиша оваа Конвенција за да на 24.06.2003 година, Собранието на РМ го донесе Законот за ратификација на Европската конвенција за пределот (Сл.весник 44/03). Со тоа РМ потврди дека е дел од европското семејство и смета дека квалитетот и разноликоста на европските предели прават заедничко богатство и дека е многу важно да се воспостави соработка

во заедничката цел за негова заштита, управување и планирање.

Постојат заштитени подрачја во РМ со меѓународно значење како на пример:

- Охридско Езеро – вклучено на Листа на светско наследство на УНЕСКО (1979) ;
- Преспанско Езеро – вклучено на Рамсарска листа (1997) ;
- Дојранско Езеро – вклучено на Рамсарска листа (2007) ;
- Пештера Слатински Извор - вклучено на Привремена листа на светско наследство при УНЕСКО (2004) ;
- Маркови Кули – вклучено на Привремена листа на светско наследство при УНЕСКО (2004).

Овој локалитет во 2004 година е ставен на привремената листа на УНЕСКО по предлогот даден

од страна на Националната комисија на УНЕСКО на Република Македонија. Истото е направено пред се заради посебните вредности на прилепските гранодиорити кои припаѓаат на најдолниот дел на предкамбрискиот комплекс и имаат уникатна вредност. Површината на Прилепскиот масив е околу 50 км², што претставува 0,19 % од територијата на Република Македонија.

Елаборат за валоризација на природната реткост Маркови Кули е изработен во 2005 година од страна на Службата за животна средина при Министерството за животна средина и просторно планирање, истиот е составен од

три посебни делови:

1. Геолошко-геоморфолошки дел од ендеген карактер;
2. Геоморфолошки дел од егзогена природа;
3. Културно наследство;

Врз основа на тој материјал а заради заштита на просторот на локалитетот „Маркови Кули“ како и неговите геоморфолошки особености од исклучително значење за природата, беше донесен посебен **Закон за прогласување на локалитетот „Маркови Кули“ за споменик на природата** (Сл. весник на РМ бр.49/06 од 14.04.2006 година).

Локалитетот се наоѓа во општина Прилеп, на подрачјето на катастарските општини: Варош, Мажучиште, Дупјачани, Небрегово, Дабница, Стар и Нов Присад.

Истиот е ставен во II категорија - природно добро од исклучително значење со површина од 2 300 ха.

Според Меѓународната унија за заштита на природата (ИУЦН) локалитетот „Маркови Кули“ е ставен во III категорија на споменици на природата.

Потребно е да се потенцира дека во границите на овој локалитет се наоѓаат голем број на археолошки локалитети, тврдина со одбрамбени ѕидови, средновековни цркви и манастири, гробови и други недвижни добра како и движни наоди (монети, накит, крстови, садови, стрели, алатки и друго) преку кои го следиме историскиот развој на локалитетот. Временски овој локалитет можеме да го следиме од доцниот неолит, преку хеленистичкиот и римски период па се до средниот век и турското средновековие.

Во границите на локалитетот се наоѓаат следните споменици на културата:

тврдина:

- Маркови Кули;
- комплекс;
- Варош;

манастирски комплекси:

- Св.Архангел Михаил;
- Св.Успение Богородичино – Трескавец;

цркви:

- Св.Никола;
- Св.Димитрија;
- Св.Богородица;
- Св.Петар;
- Св.Атанасиј.

Покрај овие објекти кои се целосно сочувани, со археолошките истражувања во континуитет од над 50 години, откриени се остатоци од 15-ина помали цркви како: Св.Харалампие, Св.Јован, Св.Ђорѓи и други кои како да потврдуваат дека на овој простор, во Варош навистина постоеле 77 цркви.

Покрај горенаведеното како и поради други културни вредности, локалитетот „Маркови Кули“ како тврдина и утврден средновековен град со четири одбрамбени појаси е прогласен за споменик на културата во 1953 година.

Овој локалитет е од исклучително значење не само за Република Македонија туку и за поширокиот регион. Затоа треба да ја развиваме свеста на населението за зачувување на овој предел како дел од европското и светско природно и културно наследство.

Landscape and Townscape in the Region of South-East Europe

Aleksandar Stanojlovic, Pancevo Serbia

Landscape is a relative and freestyled defined category. The term cannot be precisely defined because every sight in front of our eyes is a landscape. Otherwise, we must divide specific landscapes from everyday scenes. They emphasise natural and cultural excellence, their inter-connection and traditional or contemporary life of people in a certain cultural-historic and natural environment.

European landscape convention was brought in Florence in 2000. By that document, protection, management and planning are three basic steps to balance among qualitative work of nature and men. The whole community participate in planning and exploitation of a landscape, and particular institution apply it.

French word for landscape is Paysage (vue, panorama, representation picturale). Italians use paesaggio, Germans say Landschaft. South Slavic languages use pejšaž, pejžaž, predeo, predio, krajolik i krajobraz.

The relativity of the term landscape and the responsibility of the whole community: there are three ways of planning and exploitation of this example of landscape:

Possibility 1: Agricultural landscape of sunflower in the area of village of Kostolac

Possibility 2: Shallow surface coal mine for the Power plant Drmno nearby

Possibility 3: Exhivated and presented foundations of the Ancient Roman settlement of Viminacium under the sunflower fields

The criteria for the satisfactory protection, planning and management of a landscape:

- active participation of public sector in protection and maintenance of a landscape
- experts work together with local community
- common international and interregional projects
- sustainable development, social needs, economic stability and environment
- local culture as basic element of European cultural and natural heritage
- important part of life for people in urban or rural settlements, in degraded or high quality areas, in extremely beautiful or casual living ambients
- diversity

By the Convention, townscape planning is extremely sensitive in suburban, industrial and marine areas.

The SEE Region can be divided into three big natural groups: Pannonian, Central Balkan and Mediterranean. Cultural heritage, mentality of people, non-material culture, etc. are also heterogenic and depend on these natural circumstances listed or influences of great European cultures.

Townscape

The term Townscape invented Gordon Cullen, urban design theorist. The genesis of urban settlement as the most complex system of the mankind depends of different influences, natural, communicational, socio-economic. All great cities were developed on important places dictated by hidrography and relief conditions, because man uses natural benefits for life, work, communications and meetings. Active elements of a townscape are silhouettes, panoramas, ambients, traffic, people in cities, their behaviour, generally appearance and spirit of a city.

Waterscape (Riverscape, Seascape)

Waterscape is a sub-element of a townscape, regarding to the parts of a town in connection with water, either river, sea or lake. In water areas are most of the time the oldest parts of that town, their zero points, places of emphasized continuity, the most significant points of the image of city. Besides classical urban landscape of a town on water or a town above the water, systems of defence against negative work of water (floods, sea waves) can become also part of waterscape into the townscape.

Non-Material Elements Of Landscape

Street hum, traffic noise, behaviour of citizens, sound of river, public clock towers, call for a religious service, smell of parks and markets, animals in a city, many more things can be added to the list of nonmaterial events, everything we absorb through our senses.

Old harbor of Rovinj. Excellent example of good combination of all elements of image of the town and experience (ambient, relation between building structures and water, cultural-historic heritage, water traffic, sounds, smells, tastes) which attract thousands of visitors.

Destructive Elements

Negative action of nature or man can cause destructive elements into a townscape. Man destroys urban structures during wartime or during planned or nonplanned transformation of it. Urban settlements always change, following the changes of the human society, but the point here is in discontinual development. This process became dominant in the SEE Region after the World War II, where the whole areas of traditional town were changed to the open block concept, as the result of changed politics of ownership and the politics of urban development. The spirit of town also changes after different socio-economic or demographic turbulences, which are considered as destructive by native citizens.

Pejsaž i gradski predeo u regionu jugoistočne Evrope

Aleksandar Stanojlović, Pančevo, Srbija

Predeo ili pejsaž je relativna stvar i jedna slobodno definisana kategorija. Pojam se ne može sa tačnom preciznošću definisati jer je svaki prizor pred očima neki pejsaž. Međutim, potrebno je razdvojiti predele specifičnih karakteristika koje od svakodnevnih prizora razdvaja izuzetnost u kulturnim i prirodnim elementima, njihova međusobna povezanost i tradicionalan ili savremen život ljudi u datom kulturno-istorijskom i prirodnom okruženju.

Evropska konvencija o pejsažu doneta je u Firenci 2000 godine. Prema tom dokumentu, tri osnovna koraka u očuvanju pejsaža su zaštita, upravljanje i planiranje. Prema konvenciji, pejsaž je prostor u kome kvalitetno učestvuju dela prirode i čoveka.

Poreklo reči vodi od francuskog Paysage (vue, panorama, representation picturale). Italijanska verzija je paesaggio, engleska je landscape a nemačka Landschaft. Na jezicima južnih Slovena u upotrebi su pejsaž, pejzaž, predeo, predio, krajolik i krajobraz. U planiranje predela i potonje korišćenje uključuje se cela zajednica, čitavo društvo, a sprovode ga nad-

ležne institucije.

O relativnosti pojma predela i izgleda u budućnosti govori trojaki tretman budućeg planiranja i korišćenja sledećeg područja:

Mogućnost 1. Poljoprivredni predeo suncokreta ili druge kulture u ataru Kostolca

Mogućnost 2. Površinski kop uglja za potrebe obližnje termoelektrane Drmno

Mogućnost 3. Iskopani i prezentovani temelji rimskog grada Viminacijuma ispod polja suncokreta, do danas neistraženi

Da bi se ostvarila kvalitetna zaštita, planiranje i upravljanje predelom, potrebno je zadovoljiti sledeće kriterijume:

- aktivno učestvovanje javnosti u zaštiti i održavanju elemenata pejsaža
- stručnjaci su u zajednici sa lokalnim stanovništvom
- zajednički međudržavni i međuregionalni programi
- održivi razvoj, socijalne potrebe, ekonomska aktivnost i životna sredina
- lokalna kultura kao osnovna komponenta evropskog kulturnog i prirodnog nasleđa
- važan deo života za ljude u urbanim ili seoskim sredinama, u degradiranim ili prostorima visokog kvaliteta, u izrazito lepim ili u svakodnevnim životnim ambijenima
- različitost - diverzitet

Planiranje predela u gradovima po konvenciji je posebno osetljivo u prigradskim delovima, industrijskim i područjima duž morskih obala.

Prostor regiona Zapadnog Balkana ili bivše Jugoslavije sa Albanijom, grubo možemo podeliti na tri velike prirodne celine: panonsku, centralnu planinsku i mediteransku. Druga kategorija, centralna,

kao najveća deli se na nekoliko podcelina: alpsku, dinarsku, subpanonsku, karpatsko-balkansku, šarsko-pindsku, itd.

Graditeljsko nasleđe, mentalitet ljudi, nematerijalna kultura, narodno stvaralaštvo, itd, takođe su heterogeni i zavise od navedenih prirodnih okolnosti ili uticaja velikih kultura iz šireg evropskog prostora.

Gradski predeo

Pojam je nastao prema naslovu knjige *Townscape* teoretičara urbanizma Gordona Cullena. Na postanak i razvoj grada kao najkompleksnijeg sistema čovekovog delovanja utiču razni faktori, prirodni, komunikacioni, socio-ekonomski. Svi veliki gradovi su nastali na važnim mestima koja su odredile hidrografija i reljef, prirodni faktori jer čovek koristi prirodne pogodnosti za život, rad, komunikacije i susrete. Aktivni elementi gradskog predela su siluete, panorame, ambijenti, saobraćaj, ljudi u gradovima i njihovo ponašanje, u tri reči izgled i duh grada.

Vodeni predeo

Vodeni predelo je posebna podvrsta i tiče se delova grada u dodiru sa vodom, bilo morem, jezerom ili rekam. Na obalnim područjima se u velikom broju naselja nalaze najstariji delovi grada, tačke njihovog osnivanja, mesta najizrazitijeg kontinuiteta i najprepoznatljivije slike grada. Pored klasične slike grada na vodi, grada pored vode ili grada iznad vode, u elemente predela možemo uneti i sisteme odbrane od voda (nasipe, odbrambene bedeme, lukobrane, prevodnice, itd).

Destruktivni elementi

Destruktivni elementi nastaju razornim dejstvom prirode (zemljotresi, poplave) ili čoveka. Čovek razara grad u ratu ili tokom mirnih perioda raznim procesima planirane ili stihijske transformacije grada,

u toku dugotrajnog procesa kontinualnog razvoja ili u totalnom menjanju urbane koncepcije. Na području celog regiona Jugoistočne Evrope ovaj proces je bio posebno izražen nakon Drugog svetskog rata, kada su čitavi delovi tradicionalnih gradova bivali zamenjeni novim konceptom otvorenog grada. Duh grada se takođe menja usled promenjenih socio-ekonomskih ili demografskih promena, koje će starosedeoci u gradovima po pravilu protumačiti kao destruktivne.

Gradska luka Rovinj. Odličan primer dobre kombinacije svih elemenata kvalitetne slike grada i doživljaja (ambijent, odnos grada i vode, kulturno-istorijsko nasleđe, vodeni saobraćaj, zvukovi, ukusi i mirisi) koji privlače hiljade posetilaca.

Nematerijalni elementi predela

Gradska vreva, saobraćajna buka, šum reke, zvona na javnim satovima, poziv na versku službu, mirisi parkova i pijaca, prisustvo životinja u gradu, spisak nematerijalnih elemenata u doživljaju slike grada njegovih stanovnika i gostiju je beskonačan. U nje ga ulazi sve što percipiramo kroz naša čula.

ANNEX

European Treaty Series - No. 176

EUROPEAN LANDSCAPE CONVENTION

Florence, 20.X.2000

Preamble

The member States of the Council of Europe signatory hereto,

Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its members for the purpose of safeguarding and realising the ideals and principles which are their common heritage, and that this aim is pursued in particular through agreements in the economic and social fields;

Concerned to achieve sustainable development based on a balanced and harmonious relationship between social needs, economic activity and the environment;

Noting that the landscape has an important public interest role in the cultural, ecological, environmental and social fields, and constitutes a resource favourable to economic activity and whose protection, management and planning can contribute to job creation;

Aware that the landscape contributes to the formation of local cultures and that it is a basic component of the European natural and cultural heritage, contributing to human well-being and consolidation of the European identity;

Acknowledging that the landscape is an important part of the quality of life for people everywhere: in urban areas and in the countryside, in degraded areas as well as in areas of high quality, in areas recognised as being of outstanding beauty as well as everyday areas;

Noting that developments in agriculture, forestry, industrial and mineral production techniques and in regional planning, town planning, transport, infrastructure, tourism and recreation and, at a more general level, changes in the world economy are in many cases accelerating the transformation of landscapes;

Wishing to respond to the public's wish to enjoy high quality landscapes and to play an active part in the development of landscapes;

Believing that the landscape is a key element of individual and social well-being and that its protection, management and planning entail rights and responsibilities for everyone;

Having regard to the legal texts existing at international level in the field of protection and management of the natural and cultural heritage, regional and spatial planning, local self-government and transfrontier co-operation, in particular the Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats (Bern, 19 September 1979), the Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe (Granada, 3 October 1985), the European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (revised) (Valletta, 16 January 1992), the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities (Madrid, 21 May 1980) and its additional protocols, the European Charter of Local Self-government (Strasbourg, 15 October 1985), the Convention on Biological Diversity (Rio, 5 June 1992), the Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (Paris, 16 November 1972), and the Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice on Environmental Matters (Aarhus, 25 June 1998);

Acknowledging that the quality and diversity of European landscapes constitute a common resource, and that it is important to co-operate towards its protection, management and planning;

Wishing to provide a new instrument devoted exclusively to the protection, management and planning of all landscapes in Europe,

Have agreed as follows:

CHAPTER I – GENERAL PROVISIONS

Article 1 – Definitions

For the purposes of the Convention:

- a “Landscape” means an area, as perceived by people, whose character is the result of the action and interaction of natural and/or human factors;
- b “Landscape policy” means an expression by the competent public authorities of general principles, strategies and guidelines that permit the taking of specific measures aimed at the protection, management and planning of landscapes;
- c “Landscape quality objective” means, for a specific landscape, the formulation by the competent public authorities of the aspirations of the public with regard to the landscape features of their surroundings;

- d “Landscape protection” means actions to conserve and maintain the significant or characteristic features of a landscape, justified by its heritage value derived from its natural configuration and/or from human activity;
- e “Landscape management” means action, from a perspective of sustainable development, to ensure the regular upkeep of a landscape, so as to guide and harmonise changes which are brought about by social, economic and environmental processes;
- f “Landscape planning” means strong forward-looking action to enhance, restore or create landscapes.

Article 2 – Scope

Subject to the provisions contained in Article 15, this Convention applies to the entire territory of the Parties and covers natural, rural, urban and peri-urban areas. It includes land, inland water and marine areas. It concerns landscapes that might be considered outstanding as well as everyday or degraded landscapes.

Article 3 – Aims

The aims of this Convention are to promote landscape protection, management and planning, and to organise European co-operation on landscape issues.

CHAPTER II – NATIONAL MEASURES

Article 4 – Division of responsibilities

Each Party shall implement this Convention, in particular Articles 5 and 6, according to its own division of powers, in conformity with its constitutional principles and administrative arrangements, and respecting the principle of subsidiarity, taking into account the European Charter of Local Self-government. Without derogating from the provisions of this Convention, each Party shall harmonise the implementation of this Convention with its own policies.

Article 5 – General measures

Each Party undertakes:

- a to recognise landscapes in law as an essential component of people’s surroundings, an expression of the diversity of their shared cultural and natural heritage, and a foundation of their identity;
- b to establish and implement landscape policies aimed at

landscape protection, management and planning through the adoption of the specific measures set out in Article 6;

- c to establish procedures for the participation of the general public, local and regional authorities, and other parties with an interest in the definition and implementation of the landscape policies mentioned in paragraph b above;
- d to integrate landscape into its regional and town planning policies and in its cultural, environmental, agricultural, social and economic policies, as well as in any other policies with possible direct or indirect impact on landscape.

Article 6 – Specific measures

A Awareness-raising

Each Party undertakes to increase awareness among the civil society, private organisations, and public authorities of the value of landscapes, their role and changes to them.

B Training and education

Each Party undertakes to promote:

- a training for specialists in landscape appraisal and operations;
- b multidisciplinary training programmes in landscape policy, protection, management and planning, for professionals in the private and public sectors and for associations concerned
- c school and university courses which, in the relevant subject areas, address the values attaching to landscapes and the issues raised by their protection, management and planning.

C Identification and assessment

- 1 With the active participation of the interested parties, as stipulated in Article 5.c, and with a view to improving knowledge of its landscapes, each Party undertakes:
 - a i to identify its own landscapes throughout its territory;
 - ii to analyse their characteristics and the forces and pressures transforming them;
 - iii to take note of changes;
 - b to assess the landscapes thus identified, taking into account the particular values assigned to them by the interested parties and the population concerned.
- 2 These identification and assessment procedures shall be guided by the exchanges of experience and methodology, organised between the Parties at European level pursuant to Article 8.

D Landscape quality objectives

Each Party undertakes to define landscape quality objectives for the landscapes identified and assessed, after public consultation in accordance with Article 5.c.

E Implementation

To put landscape policies into effect, each Party undertakes to introduce instruments aimed at protecting, managing and/or planning the landscape.

CHAPTER III – EUROPEAN CO-OPERATION

Article 7 – International policies and programmes

Parties undertake to co-operate in the consideration of the landscape dimension of international policies and programmes, and to recommend, where relevant, the inclusion in them of landscape considerations.

Article 8 – Mutual assistance and exchange of information

The Parties undertake to co-operate in order to enhance the effectiveness of measures taken under other articles of this Convention, and in particular:

- a to render each other technical and scientific assistance in landscape matters through the pooling and exchange of experience, and the results of research projects;
- b to promote the exchange of landscape specialists in particular for training and information purposes;
- c to exchange information on all matters covered by the provisions of the Convention.

Article 9 – Transfrontier landscapes

The Parties shall encourage transfrontier co-operation on local and regional level and, wherever necessary, prepare and implement joint landscape programmes.

Article 10 – Monitoring of the implementation of the Convention

- 1 Existing competent Committees of Experts set up under Article 17 of the Statute of the Council of Europe shall be designated by the Committee of Ministers of the Council of Europe to be responsible for monitoring the implementation of the Convention.
- 2 Following each meeting of the Committees of Experts, the Secretary General of the Council of Europe shall transmit a report on the work carried out and on the operation of the

Convention to the Committee of Ministers.

- 3 The Committees of Experts shall propose to the Committee of Ministers the criteria for conferring and the rules governing the Landscape award of the Council of Europe.

Article 11 – Landscape award of the Council of Europe

- 1 The Landscape award of the Council of Europe is a distinction which may be conferred on local and regional authorities and their groupings that have instituted, as part of the landscape policy of a Party to this Convention, a policy or measures to protect, manage and/or plan their landscape, which have proved lastingly effective and can thus serve as an example to other territorial authorities in Europe. The distinction may be also conferred on non-governmental organisations having made particularly remarkable contributions to landscape protection, management or planning.
- 2 Applications for the Landscape award of the Council of Europe shall be submitted to the Committees of Experts mentioned in Article 10 by the Parties. Transfrontier local and regional authorities and groupings of local and regional authorities concerned, may apply provided that they jointly manage the landscape in question.
- 3 On proposals from the Committees of Experts mentioned in Article 10 the Committee of Ministers shall define and publish the criteria for conferring the Landscape award of the Council of Europe, adopt the relevant rules and confer the Award.
- 4 The granting of the Landscape award of the Council of Europe is to encourage those receiving the award to ensure the sustainable protection, management and/or planning of the landscape areas concerned.

CHAPTER IV – FINAL CLAUSES

Article 12 – Relationship with other instruments

The provisions of this Convention shall not prejudice stricter provisions concerning landscape protection, management and planning contained in other existing or future binding national or international instruments.

Article 13 – Signature, ratification and entry into force

- 1 This Convention shall be open for signature by the member States of the Council of Europe. It shall be subject to ratification, acceptance or approval. Instruments of

ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

- 2 The Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiry of a period of three months after the date on which ten member States of the Council of Europe have expressed their consent to be bound by the Convention in accordance with the provisions of the preceding paragraph.
- 3 In respect of any signatory State which subsequently expresses its consent to be bound by it, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiry of a period of three months after the date of the deposit of the instrument of ratification, acceptance or approval.

Article 14 – Accession

- 1 After the entry into force of this Convention, the Committee of Ministers of the Council of Europe may invite the European Community and any European State which is not a member of the Council of Europe, to accede to the Convention by a majority decision as provided in Article 20.d of the Council of Europe Statute, and by the unanimous vote of the States parties entitled to hold seats in the Committee of Ministers.
- 2 In respect of any acceding State, or the European Community in the event of its accession, this Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiry of a period of three months after the date of deposit of the instrument of accession with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 15 – Territorial application

- 1 Any State or the European Community may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, specify the territory or territories to which the Convention shall apply.
- 2 Any Party may, at any later date, by declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, extend the application of this Convention to any other territory specified in the declaration. The Convention shall take effect in respect of such territory on the first day of the month following the expiry of a period of three months after the date of receipt of the declaration by the Secretary General.
- 3 Any declaration made under the two paragraphs above may, in respect of any territory mentioned in such declaration, be withdrawn by notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe. Such withdrawal shall become

effective on the first day of the month following the expiry of a period of three months after the date of receipt of the notification by the Secretary General.

Article 16 – Denunciation

- 1 Any Party may, at any time, denounce this Convention by means of a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe.
- 2 Such denunciation shall become effective on the first day of the month following the expiry of a period of three months after the date of receipt of the notification by the Secretary General.

Article 17 – Amendments

- 1 Any Party or the Committees of Experts mentioned in Article 10 may propose amendments to this Convention.
- 2 Any proposal for amendment shall be notified to the Secretary General of the Council of Europe who shall communicate it to the member States of the Council of Europe, to the others Parties, and to any European non-member State which has been invited to accede to this Convention in accordance with the provisions of Article 14.
- 3 The Committees of Experts mentioned in Article 10 shall examine any amendment proposed and submit the text adopted by a majority of three-quarters of the Parties' representatives to the Committee of Ministers for adoption. Following its adoption by the Committee of Ministers by the majority provided for in Article 20.d of the Statute of the Council of Europe and by the unanimous vote of the States parties entitled to hold seats in the Committee of Ministers, the text shall be forwarded to the Parties for acceptance.
- 4 Any amendment shall enter into force in respect of the Parties which have accepted it on the first day of the month following the expiry of a period of three months after the date on which three Council of Europe member States have informed the Secretary General of their acceptance. In respect of any Party which subsequently accepts it, such amendment shall enter into force on the first day of the month following the expiry of a period of three months after the date on which the said Party has informed the Secretary General of its acceptance.

Article 18 – Notifications

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council of Europe, any State or the European Community having acceded to this Convention, of:

- a any signature;;
- b the deposit of any instrument of ratification, acceptance, approval or accession;
- c any date of entry into force of this Convention in accordance with Articles 13, 14 and 15;
- d any declaration made under Article 15;
- e any denunciation made under Article 16;
- f any proposal for amendment, any amendment adopted pursuant to Article 17 and the date on which it comes into force;
- g any other act, notification, information or communication relating to this Convention.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Convention.

Done at Florence, this 20th day of October 2000, in English and in French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe and to any State or to the European Community invited to accede to this Convention.

EVROPSKA KONVENCIJA O PREDELU

Firenca, 20. H 2000.

Preambula

Države članice Saveta Evrope, potpisnice ove Konvencije,

Imajući u vidu da je cilj Saveta Evrope postizanje većeg jedinstva među članicama, između ostalog, u cilju očuvanja i ostvarivanja ideala i principa koji su njihovo zajedničko nasleđe, i da se taj cilj naročito ostvaruje sporazumima na ekonomskom i društvenom planu;

Nastojeći da postignu održivi razvoj zasnovan na uravnoteženom i skladnom odnosu društvenih potreba, privrednih delatnosti i životne sredine;

Ističući da predeo ima važnu ulogu za opšti interes u oblasti kulture, ekologije, životne sredine i društva, i da predstavlja resurs koji pogoduje privrednim delatnostima, a čijom se zaštitom, upravljanjem i planiranjem može doprineti otvaranju novih radnih mesta;

Svesne da predeo doprinosi formiranju lokalnih kultura i da predstavlja jedan od osnovnih elemenata evropskog prirodnog i kulturnog nasleđa, koji doprinosi dobiti čovečanstva i jačanju evropskog identiteta;

Priznajući da je predeo važan činilac kvaliteta života ljudi, ma gde oni bili: u gradskim sredinama i na selu, u degradiranim oblastima ili u područjima visokog životnog kvaliteta, u oblastima koje imaju izuzetne odlike, ili u svakidašnjem okruženju;

Napominjući da razvoj poljoprivrede, šumarstva, industrijskih i rudarskih metoda proizvodnje, razvoj prostornog planiranja, urbanizma, saobraćaja, infrastrukture, turizma i rekreacije, kao i, na opštijem nivou, promene u svetskoj privredi, vrlo često ubrzavaju transformaciju predela;

Nastojeći da odgovori na želju javnosti da uživa u predelima visokog kvaliteta i da igra aktivnu ulogu u razvoju predela;

S uverenjem da predeo ima suštinski značaj za dobrobit pojedinca i društva, i da njegova zaštita, upravljanje i planiranje svima nameću određena prava i obaveze;

S obzirom na postojeće propise na međunarodnom nivou, na polju zaštite prirodnog i kulturnog nasleđa i upravljanja njime, regionalnog i prostornog planiranja, lokalne samouprave i prekogranične saradnje, a naročito s obzirom na Konvenciju o zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa (Bern, 19.

septembra 1979. godine), Konvenciju o zaštiti arhitektonskog nasleđa Evrope (Granada, 3. oktobra 1985), Evropsku konvenciju o zaštiti arheološkog nasleđa (revidirana) (La Valeta, 16. januara 1992), Evropsku konvenciju o prekograničnoj saradnji između teritorijalnih zajednica ili vlasti (Madrid, 21. maja 1980) i njene dodatne protokole, Evropsku povelju o lokalnoj samoupravi (Strazbur, 15. oktobra 1985), Konvenciju o biološkoj raznovrsnosti (Rio de Žaneiro, 5. juna 1992), Konvenciju o zaštiti svetske kulturne i prirodne baštine (Pariz, 16. novembra 1972) i Konvenciju o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i dostupnosti pravosuđa o pitanjima vezanim za životnu sredinu (Arhus, 25. juna 1998);

Smatrajući da kvalitet i raznolikost evropskih predela čine zajedničko bogatstvo, i da je važno uspostaviti saradnju u cilju njegove zaštite, upravljanja i planiranja;

Želeći da dâ novi instrument posvećen isključivo zaštiti, upravljanju i planiranju svih predela u Evropi,

Saglasne su u sledećem:

I poglavlje – Opšte odredbe

Član 1 – Definicije

U svrhu ove Konvencije:

- a. «Predeo» označava određeno područje, onako kako ga ljudi vide i dožive, čiji je karakter rezultat delovanja i interakcije prirodnih i/ili ljudskih faktora;
- b. «Predeona politika» označava izraz opštih principa, strategija i smernica, definisanih od strane nadležnih organa vlasti, koji omogućavaju preduzimanje određenih mera u cilju zaštite, upravljanja i planiranja predela;
- v. «Ciljni kvalitet predela» označava, za određeni predeo, formulaciju, datu od strane nadležnih organa vlasti, o težnji stanovništva u pogledu predeonih karakteristika iz njihovog okruženja;
- g. «Zaštita predela» označava postupke očuvanja i održavanja značajnih ili karakterističnih obeležja predela, opravdane vrednošću nasleđa, proisteklom iz njegove prirodne konfiguracije i/ili ljudske aktivnosti;
- d. «Upravljanje predelom» označava postupke, kojima se, iz perspektive održivog razvoja, obezbeđuje redovno održavanje predela, sa ciljem usmeravanja i usklađivanja promena izazvanih društvenim i ekonomskim procesima, kao i procesima u životnoj sredini;
- đ. «Planiranje predela» označava dugoročne i dalekosežne

postupke sa ciljem unapređenja, ponovnog uspostavljanja ili stvaranja predela.

Član 2 – Područje primene

U skladu s odredbama sadržanim u članu 15, ova Konvencija se primenjuje na celokupnu teritoriju Strana potpisnica, i obuhvata prirodna, seoska, gradska i prigradska područja. Konvencija obuhvata kopno, kopnene vode i morske oblasti. Odnosi se na predele koji se mogu smatrati izuzetnim, kao i na svakidašnje ili degradirane predele.

Član 3 – Ciljevi

Ciljevi ove Konvencije su promovisanje zaštite, upravljanja i planiranja predela, kao i organizovanje evropske saradnje o pitanjima predela.

II poglavlje – Mere na državnom nivou

Član 4 – Podela nadležnosti

Sve Strane potpisnice primenjivaće ovu Konvenciju, a posebno članove 5 i 6, prema sopstvenoj podeli nadležnosti, a u skladu sa svojim ustavnim načelima i upravnim uređenjem, poštujući princip supsidijarnosti i imajući u vidu Evropsku povelju o lokalnoj samoupravi. Svaka Strana potpisnica će, ne kršeći odredbe ove Konvencije, uskaiditi njeno sprovođenje u skladu sa sopstvenom politikom.

Član 5 – Opšte mere

Sve Strane potpisnice se obavezuju da će:

- a. zakonom priznati predeo kao bitnu komponentu ljudskog okruženja, kao izraz raznovrsnosti zajedničkog kulturnog i prirodnog nasleđa, i temelj njihovog identiteta;
- b. uspostaviti i sprovesti predeone politike koje imaju za cilj zaštitu, upravljanje i planiranje predela, donošenjem posebnih mera utvrđenih članom 6;
- v. uspostaviti procedure za uključivanje najšire javnosti, lokalnih i regionalnih vlasti, kao i drugih strana koje su zainteresovane za određivanje i primenjivanje predeonih politika navedenih u stavu b. ovoga člana;
- g. integrisati predeo u politike prostornog (regionalnog) i urbanističkog planiranja, i u kulturne, poljoprivredne, socijalne, ekonomske i politike životne sredine, kao i u sve ostale politike koje mogu da imaju posredan ili neposredan uticaj na predeo.

Član 6 – Posebne mere

A. Podizanje svesti

Strane potpisnice se obavezuju da će raditi na podizanju nivoa svesti građanskog društva, privatnih organizacija i nadležnih organa vlasti, o vrednostima predela, njihovoj ulozi i promenama koje se u njima dešavaju.

B. Obuka i obrazovanje

Strane potpisnice se obavezuju da će podsticati:

- a. obuku stručnjaka za poznavanje predela i intervenciju u njemu;
- b. multidisciplinarnu programe obuke u oblasti politike predela, zaštite, upravljanja i planiranja, i to za stručnjake iz privatnog i javnog sektora, i zainteresovana udruženja;
- v. školske i univerzitetske programe, iz odgovarajućih oblasti, koji se bave vrednostima vezanim za predele i pitanjima koja proističu iz njihove zaštite, upravljanja i planiranja.

V. Identifikacija i procena

1. Uz aktivno učešće zainteresovanih strana, kao što je utvrđeno u članu 5.v, i u pogledu unapređenja saznanja o njihovim predelima, Strane potpisnice se obavezuju da će:

- a. i identifikovati predele na svojoj teritoriji;
 - ii analizirati njihove karakteristike, kao i pokretačke snage i pritiske usled kojih se predeli menjaju;
 - iii registrovati promene.
 - b. izvršiti procenu tako identifikovanih predela, vodeći računa o posebnim vrednostima koje im pridaju zainteresovane strane, odnosno stanovništvo.
2. Postupci identifikacije i procene treba da budu rukovođeni razmenom iskustava i metodologije, organizovanom između Strana potpisnica na evropskom nivou, a u skladu sa odredbama član 8.

G. Ciljni kvalitet predela

Sve Strane potpisnice se obavezuju da će utvrditi ciljne kvalitete predela za one predele koji su identifikovani i procenjeni, nakon javne rasprave, saglasno članom 5.v.

D. Sprovođenje

U cilju sprovođenja predeonih politika, Strane potpisnice se obavezuju da će uvesti informacije u vezi sa zaštitom, upravljanjem

i planiranjem predela.

III poglavlje – Evropska saradnja

Član 7 – Međunarodne politike i programi

Strane potpisnice se obavezuju na saradnju imajući u vidu ulogu koju predeli imaju u međunarodnim politikama i programima, kao i da će preporučivati, tamo gde je to relevantno, da se u njih uključe problematike predela.

Član 8 – Uzajamna pomoć i razmena informacija

Strane potpisnice se obavezuju da će uspostaviti saradnju u cilju povećavanja efikasnosti mera preduzetih u skladu sa ostalim članovima ove Konvencije, a naročito da će:

- a. uzajamno pružati tehničku i naučnu pomoć u vezi s pitanjima koja se tiču predela, objedinjavanjem i razmenom iskustava i rezultata istraživačkih projekata;
- b. promovisati razmenu stručnjaka za predele, naročito u svrhu obuke i informisanja;
- v. razmenjivati informacije o svim pitanjima sadržanim u odredbama ove Konvencije.

Član 9 – Prekogranični predeli

Strane potpisnice treba da podstiču prekograničnu saradnju na lokalnom i regionalnom nivou i, prema potrebi, pripremaju i primenjuju zajedničke programe vezane za predele.

Član 10 – Praćenje primene Konvencije

1. Komitet ministara Saveta Evrope ovlašćuje nadležne Stručne odbore, ustanovljene u skladu sa članom 17. Statuta Saveta Evrope, za praćenje primene ove Konvencije.
2. Posle svakog sastanka Stručnih odbora, generalni sekretar Saveta Evrope treba da dostavi Komitetu ministara izveštaj o obavljenom poslu i sprovođenju Konvencije.
3. Stručni odbori treba da predlože Komitetu ministara kriterijume i pravila za dodeljivanje Nagrade za predeo Saveta Evrope.

Član 11 – Nagrada za predeo Saveta Evrope

1. Nagrada za predeo Saveta Evrope jeste posebno odlikovanje koje se može dodeliti lokalnim i regionalnim vlastima i njihovim grupacijama koje su uvele, kao deo predeone politike Strane potpisnice ove Konvencije, politiku ili mere zaštite, upravljanja i/ili planiranja njihovih

predela, a koje su se pokazale trajno delotvorne, te zato mogu služiti kao primer drugim teritorijalnim vlastima u Evropi. Ovo posebno odlikovanje se može dodeljivati i nevladinim organizacijama koje su dale značajan doprinos zaštiti, upravljanju i planiranju predela.

2. Kandidatura za Nagradu za predeo Saveta Evrope, Strane potpisnice podnose Stručnim odborima pomenutim u članu 10. Prekogranične lokalne i regionalne vlasti i organizacije zainteresovanih lokalnih i regionalnih vlasti, mogu da se prijave pod uslovom da zajednički upravljaju predelom o kome je reč.
3. Na predlog Stručnih odbora pomenutih u članu 10. Komitet ministara treba da odredi i objavi kriterijume za dodeljivanje Nagrade za predeo Saveta Evrope, usvoji odgovarajuća pravila i dodeli Nagradu.
4. Dodeljivanje Nagrade za predeo Saveta Evrope treba da podstakne one koji je dobijaju da obezbede održivu zaštitu, upravljanje i planiranje predeonih oblasti o kojima je reč.

IV poglavlje – Završne odredbe

Član 12 – Odnos prema drugim propisima

Odredbe ove Konvencije neće ograničiti delovanje strožijih odredbi u vezi sa zaštitom, upravljanjem i planiranjem predela, sadržanim u drugim postojećim ili budućim obavezujućim nacionalnim ili međunarodnim propisima.

Član 13 – Potpisivanje, potvrđivanje i stupanje na snagu

1. Ova Konvencija je otvorena za potpisivanje od strane država članica Saveta Evrope. Ona podleže potvrđivanju, prihvatanju, ili odobravanju. Instrumenti potvrđivanja, prihvatanja ili odobravanja deponuju se kod Generalnog sekretara Saveta Evrope.
2. Konvencija stupa na snagu prvog dana u mesecu po isteku roka od tri meseca od dana kada je deset država članica Saveta Evrope prihvatilo obaveze koje proizilaze iz Konvencije, u skladu s odredbama iz prethodnog stava.
3. Kada je u pitanju bilo koja država potpisnica koja naknadno izrazi spremnost da se obaveže na poštovanje Konvencije, Konvencija stupa na snagu prvog dana u mesecu po isteku roka od tri meseca od dana deponovanja instrumenta, potvrđivanja, prihvatanja ili odobravanja.

Član 14 – Pristupanje

1. Nakon stupanja ove Konvencije na snagu, Komitet ministara Saveta Evrope može da pozove Evropsku zajednicu, kao i bilo koju državu koja nije članica Saveta Evrope da pristupi ovoj Konvenciji na osnovu odluke većine predviđene članom 20d Statuta Saveta Evrope i jednoglasne odluke predstavnika Strana potpisnica, koji su ovlašćeni da učestvuju u radu Komiteta ministara.
2. Kada su u pitanju države koje pristupaju, ili u slučaju pristupanja Evropske zajednice, Konvencija stupa na snagu prvog dana u mesecu po isteku roka od tri meseca od dana deponovanja akta o pristupanju kod Generalnog sekretara Saveta Evrope.

Član 15 – Teritorijalna primena

1. Svaka država ili Evropska zajednica može u vreme potpisivanja Konvencije, odnosno kod deponovanja svog instrumenta potvrđivanja, prihvatanja, odobravanja ili pristupanja da navede teritoriju, odnosno teritorije na kojima će se ova Konvencija primenjivati.
2. Svaka Strana potpisnica može naknadno, izjavom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope, da proširi primenu ove Konvencije na bilo koju drugu teritoriju navedenu u izjavi. U odnosu na takvu teritoriju Konvencija stupa na snagu prvog dana u mesecu po isteku roka od tri meseca od dana kada Generalni sekretar primi takvu izjavu.
3. Svaka izjava data u skladu sa prethodna dva stava može se, u odnosu na bilo koju teritoriju navedenu u takvoj izjavi, povući službenim obaveštenjem upućenim Generalnom sekretaru. Povlačenje postaje delotvorno prvog dana u mesecu po isteku roka od tri meseca od dana kada Generalni sekretar primi takvo obaveštenje.

Član 16 – Odricanje

1. Svaka Strana potpisnica može u svako doba da se odrekne ove Konvencije službenim obaveštenjem upućenim Generalnom sekretaru Saveta Evrope.
2. Odricanje stupa na snagu prvog dana u mesecu po isteku perioda od tri meseca od dana kada Generalni sekretar primi takvo obaveštenje.

Član 17 – Amandmani

1. Sve Strane potpisnice ili Stručni odbori pomenuti u članu 10. mogu da predlažu amandmane na ovu Konvenciju.

-
2. O svakom predlogu amandmana treba obavestiti Generalnog sekretara Saveta Evrope, koji će to saopštiti državama članicama Saveta Evrope, ostalim potpisnicama, kao i svim evropskim državama koje nisu članice Saveta Evrope, a pozvane su da pristupe Konvenciji u skladu s odredbama člana 14.
 3. Stručni odbori pomenuti u članu 10. razmotriće sve predložene amandmane i podneti Komitetu ministara tekst koji je usvojen tročetvrtinskom većinom predstavnika Strana potpisnica. Po usvajanju teksta od strane Komiteta ministara na osnovu odluke većine predviđene članom 20d Statuta Saveta Evrope i jednoglasne odluke predstavnika država potpisnica koji su ovlašćeni da učestvuju u radu Komiteta ministara, tekst će biti prosleđen Stranama potpisnicama na usvajanje.
 4. Svaki amandman stupiće na snagu, u odnosu na Strane potpisnice koje su je prihvatile, prvog dana u mesecu po isteku perioda od tri meseca od dana kada su tri države članice Saveta Evrope obavestile Generalnog sekretara o prihvatanju izmene. Kada je u pitanju bilo koja Strana potpisnica koja naknadno prihvati takvu izmenu ili dopunu, ista će stupiti na snagu prvog dana u mesecu po isteku roka od tri meseca od dana kada je pomenuta Strana potpisnica obavestila Generalnog sekretara o svom prihvatanju.

Član 18 – Obaveštavanje

Generalni sekretar Saveta Evrope treba da obaveštava države članice Saveta Evrope, sve države koje su pristupile ovoj Konvenciji ili Evropsku zajednicu, o:

- a. svakom potpisu;
- b. deponovanju svakog instrumenta potvrđivanja, prihvatanja, odobravanja ili pristupanja;
- v. svakom datumu stupanja Konvencije na snagu u skladu sa članovima 13, 14. i 15;
- g. svakoj izjavi datoj u skladu s odredbama člana 15;
- d. svakom odricanju u skladu sa članom 16;
- đ. svakom predlogu amandmana, kao i o svakom amandmanu usvojenom u skladu sa članom 17. i datumu kada on stupa na snagu;
- e. bilo kom drugom aktu, obaveštenju ili saopštenju u vezi s ovom Konvencijom.

Potvrđujući ovo, dole potpisani, koji su za to ovlašćeni, potpisali su ovu Konvenciju.

U Firenci, 20. oktobra 2000. godine, na engleskom i francuskom jeziku, gde su oba teksta jednako verodostojna, u jednom primerku koji će biti deponovan u arhiv Saveta Evrope. Generalni sekretar Saveta Evrope dostaviće overene kopije svim državama članicama Saveta Evrope, svim državama, ili Evropskoj zajednici, pozvanim da pristupe ovoj Konvenciji.

Notes/beleške

Notes/beleške